

Archie, 12

STARÁ ŘÍŠE NA MORAVĚ

MYSTICKÁ ZKUŠENOST
A ZPŮSOBY
LITERÁRNÍ STYLISACE

I

Jakou přesnou hodnotu, jakou věrohodnost, jaký druh skutečnosti slušno přiznati zkušenostním zjevům, jichž nám poskytuje mystická literatura? Přičiňoval jsem se po mnoho let, abych se s tímto problémem vypořádal. Abych vysvětlil výjimečnou důležitost mystických textů v historii náboženství, musel jsem zápasiti s mnohými sektami; týkalo se to též ethnologů, linguistů, sociologů, psychologů. Hořké jest tady dole zklamání, hořčejší však vyslyšení, říkal Claudel. A za jisté, trapná-li byla lhostejnost k mystice ve vědeckých prostředích před válkou, oč trapnější jest dnes neobvyčejná záliba vzdělaného obecnstva v pseudomystickém spisování literátů. „Bůh a já, Bůh a můj manžel,

můj syn, můj bratr a moji přátelé," takové jsou tituly, jež vyhledávají dnes vydavatelé, aby přivábili obecnost. A zatím co deníky zaznamenávají pravidelně extase na burse, objevují se již v jistém periodickém tisku srdcervoucí literární variace o lásce Boží, která se podobá příliš lásce feuilletonů a kin. „Nemilujeme již Boha, když ho uctíváme," prohlášoval ne bez ironie nedávný komentátor Eckhartův. Opravdu milujeme Boha, opravdu pocítujeme ve své bytosti blahou návštěvu jeho jsoucnosti a jeho slávy, když si oblibujeme v tomto citovém břidilství? Upozorněme ostatně mimochodem, že tyto projevy (výlevy) mystické, jsouce jedním vzhledem života náboženského, nikterak si nesvojí nárok, že pojmají v sebe všechny ostatní.¹

II

A vrací se mi vzpomínka, kdy jsem se ponejprv setkal s těmito studiemi; bude tomu brzy dvacet let; vycházeje z jisté rozhodné zkoušky, při níž božská lekce přítomného okamžiku zasáhla mne přímo do srdce, odhodlal jsem se dokončiti stůj co stůj vědeckou skladbu nesnadné biografie, již jsem se věnoval

¹ Tato studie byla přednesena 21. února 1927 na universitě Lovaňské.

pro vlastní potěšení vedle své tehdejší práce odborné: byl to život jednoho arabského mystika, muslimana al Hallâdže, jenž zvláštním řízením prozřetelnosti octl se na mé cestě. Tanulo mi stále na mysli, že ten neb onen význačný život, ta neb ona celková lidská zkušenost, v níž podstatné věty byly proneseny, spojovány s příklady heroismu, ve výpravě božsky sehrané, mohou i u jiných vzbuditi touhu a tajemství skutečné sublimace naší společné bídy; a že není nic vyššího, než takové ponaučení odkázati potomkům. Nezměnil jsem svého mínění, ale zbývá mi poznamenati, když znovu prohlížím prošlou dráhu, jakých obmezení, jaké přesnosti vyžaduje takový předmět.

K hlubšímu zkoumání textů vpravdě mystických byl jsem přiveden studiem semitské filologie. Přecházeje z hebrejštiny do arabštiny, abych studoval Korán, byl jsem překvapen, vida, s jakou rostoucí zřetelností jazyky semitské, zvláště arabský, snažily se odlišovati od sebe, v jejich způsobech slovních podání, náboženské zjevení od inspirace poetické, modlitbu od poesie, mystiku od literatury. Toto rozlišování, tak slabé v našich jazycích arijských, jazycích modloslužebníků, prostých vetřelců v práva dědiců zjevených zaslíbení, dosáhlo tu své nejsilnější ostrosti. Zaznamenávalo, to jsem pochopil později, rozdílnot nejen skutečnosti od výmyslu (fikce) v duchu, který pochybuje, nebo duše od těla ve svědomí, jež zápasí

se smrtí, ale i různost přirozenosti a milosti v tvoru, který zhřešil. Aniž bychom podepisovali zcela exkomunikace koránu proti básníkům, jimž se tam předvádí lhářů nebo posedlých, – sluší se rozhodně přiznati pro první začátky, a to jsem musel pochopiti až při jazycích semitských, nekonečnou vzdálenost, která odděluje přirozenost od milosti. Z čehož můžete snadno usouditi, aniž na to naléhám, že bych si přál stejně, aby se odlučoval více v theorii svět ideální od možností s živoucími skutečnostmi nehmotnými, ryzí poesie od nejpočátečnější modlitby, ba i činné rozjímání od sebemenší vlité kontemplace.

Tehdy jsem na to nemyslel, ale od chvíle, kdy jsem to poznal, udělala se trhlina v mých zálibách pro arabskou literaturu; odvracel jsem se od zcela všedních jemňůstek, jež mne zprvu okouzlovaly, zato tím více všímal jsem si jistých vět, jež poutaly mou pozornost přízvukem, silou výrazu, nikoliv již literárního, nýbrž supraliterárního, nějakou vzněcující zmínkou: veršů, při nichž jsem zapomínal vězení pravidel metrických a rhetorických, pros, jež osvobozovaly, a v tom jest právě jejich podstatně filosofické poslání, myšlenku od obyčejných syntaktických zvyklostí a rytmů.

Tušil jsem, že ve zvláštnosti těchto textů, o nichž se mi pravilo, že jsou mystické, nalézal se klíč, ani ne tak počátků, ale posledních účelů jazyka, který není prostým obchodním nástrojem, esthetickou hříčkou,

nebo mlýnem idejí, nýbrž který může přitáhnouti k Reálnu, neboť skrývá smysl „anagogický” (pozdvihující od smyslu literárního k smyslu mystickému), harpuna, určená k tomu, aby táhla duši k Bohu: k její radosti nebo k zatracení. A bez výčitek jsem přijal stesky mnohých kolegů v arabštině, nepřátelských těmto „výstředním” autorům, jejichž věty, rozhořčující gramatiky, tak podivuhodně zkrucují smysl slov a dikci, aby unesly čtenáře jako na křídlech vně jeho obvyklých směrnic.

Brzy jsem zpozoroval, že intenzita jejich přízvuku nepocházela nevyhnutelně z příliš umělkovaných strojeností v technice, z nějakého novotářství ve slovníku nebo ve skladbě, ale zdálo se, že jen počáteční nadsmyslné pohnutí mysli je zplodilo. Na rozdíl od jiných tito autoři byli „donuceni” mluvit, jako by měli oznámiti nějaké poselství. Sluší se ostatně citovati tuto, z nedostatku takových míst v „Žalmech”, jež by se byly lépe hodily pro obecenstvo křesťanské, některé z těchto arabských mystických sentencí muslimanských, kresby suše lineární:

„Jaká vzpomínka! pro koho má tam srdce, a umí dopřáti sluchu: když viděl!”¹

„Omyl: z vyslovení nebo z chování?”

„Napřed mysli na Sousedá; teprve pak na dům.” (Jedná se o Ráj.)

¹ Korán, L, 36.

„Smrt, toť zkušební kámen věřících.“

„Trvá-li ti bolest, učiň si z ní přítelkyni.“¹

Jisté sentence, výstřednější, pokoušely se zachytiti a upevniti, nikoliv bez pohlížení nazpět, přímo vzruch božského dotyku, což nazývali *Shath*, když byl subjekt ve vnitru vyšinut ze středu, zaznamenati záměnu lidského „já“ s „já“ božským :

„Budu tě vzývati: „Toť Ty“, když jsi mne nezavolal: „Toť Já“ ?

„Mezi mnou a Tebou táhne se ještě „toť já“, jež mne mučí: ah! odklid svým „toť Já“ moje „toť já“ mezi námi oběma!“

„Cesta, která vede k Bohu? – Není cesty než mezi dvěma, zatím co tady, u Mne, není již nikdo.“²

Jiné sentence i tady mi ukazovaly mystiky, skluzující k úrovni literátů, pochutnávající si na svých modlitbách pro druhé, orchestrující své minulé zkušenosti, aby přesvědčili obecenstvo, připravující své zladěné, řečnické efekty :

„Kdo se zatvrzuje, stává se terčem šípů protivníků; – schovává si žhavé uhlí pod popely osudu.“

[Modliti se nahlas?]

„– Světnice, v níž Ty jsi, nepotřebuje již pochodní!“

„On jest láska: podrob se tedy až do základů srdce:

---

¹ Ibn Edhem, Rábia, Mohásibí, Halládž.

² Halládž.

milovati není věc snadná; – nevyvolí si tím trpěti, kdo rozumný.”

„– A žij osamocen, neboť lásce jest jediným odpočinkem únava, – začátkem mdloba a cílem smrt . . .”

„Mé srdce mi opakuje, že budeš mým vrahem; – moje duše jest tvým výkupným, Tys to dobře věděl, což to chceš zapomenouti?”

„Hledal jsem lék pro své utrpení, – zatím co mé utrpení bylo ve mně lékem.”

„Hledal jsem důkaz pro svůj původ, – a zatím můj původ byl ve mně důkazem.”¹

U jiných péče o esthetiku uhlodávala samu strukturu symbolů, takže uvolňovala a oslabovala vzpruhu, vlastní mystický vznět (vzlet, rozmach); stanovuje a stále udržuje slovní dvojsmyslnost mezi láskou posvátnou a láskou světskou. Pod záminkou, aby nahradili Bohu odkutálený peníz, nesoucí jeho obraz, používalo se k vyjádření mystického spojení básní zřejmě světských. Čtyřverší o noční modlitbě opěvovalo důvěrnost noci, žádoucí k rozmlouvám zamilovaných, kdy každé dvéře jsou zavřeny, „vyjma dvéře Milovaného”. Mnozí, aby se dostali podle libosti do „extase”, říkali, že přistihují stejně sám hlas Boha v nejnahodilejších zvucích, v křiku podomního obchodníka, vrkání holubice, v štěkání psa. Tu bylo mi

---

¹ Mohásibí, Ibn al Fárid (v arabštině); Nijází (v turečtině).

snadno poznati v těchto marných něžnostech, idealistních zvrhlostech mystického realismu, vetření se námětu ryze literárního, té lásky dvorné, *hobb' odhrí*, která mne jednu chvíli poutala v arabštině, proto, že mi připomínala řecký platonismus, z něhož pochází, a „dolce stil nuovo”, středověký, k němuž to přivedl, ale jež jsem rychle opustil, jakmile jsem objevil právě mystické autory: romaneskní díla školy zahiritské, hlavně Ibn Davoûda, vynalézajícího jakýsi opojný nápoj lásky, jakési nepenthes, „jímž se zapomíná samé lásky a nejen milovaného”, nebo prohlašující, „že se jim již nechce choditi do mešity branou „knihkupců” od té doby, kdy jednoho jitra jeho přechod tam porušil rozhovor mezi dvěma přáteli.”

Nemohu se zde zdržovati kritikou platonismu, neuvádím jej tady než proto, abych odlišil snahy (snažení, usilování, tužby) i u novoplatoniků, od mystiky integrální. Platonismus se rodí ze vzdělanostní krise, která není vlastní hellenismu, nýbrž objevuje se v každé civilizaci, jež překročila svůj vrchol; duše ušlechtilé a něžné, vystřízlivělé všelijakými zklamáními z illusí života, jímž nechtějí už trpěti, vysílené svými dojmy, odlučují se od skutečnosti, utíkají se do pouhých idejí, přeceňují ctižádostivě intelektuální abstrakci, aby ji chutnali pro ni samu: a jest to vrhání do oblak jakéhosi žebře nereálních stavů a výrazů: pod záminkou, že uchvátí Reelno, nedostanou se, šplhajíce po

něm, než k „illusornímu přemetnutí“ všeho obsahu myšlenkového.

Jest to zakrnělý padělek, neplodné přiznání nemo-
houncnosti, kdy duchovní stránka (částka) lidské při-
rozenosti, rozpakující se vrtošivě prositi (modliti se),
aby dosáhla pomoci milosti, uspokojuje se nakonec
žádostí nebe, bez Boha. Dvojsmyslná a rozrušující, ta-
jemná a snad symbolická krása takto transcendentali-
sovaného idealismu objevuje se též u rozličných
gnostiků a v mnohých indických teoriích intelek-
tuální askése; a ani tu nesmí se pokládati za plně
mystickou.

To pravíme, aniž bychom popírali, že prakticky
přirozenost a milost nebyly by někdy tak úzce spo-
jeny, že by nebylo možno sloučiti je u duší přímých,
jež se neumějí vyjádřiti. Tajemná míza milosti prosa-
kuje a vluzuje se do přirozenosti, aby ji oživila sledu-
jíc cesty velmi skryté. Svatost Ježíše Krista, jenž jest
Typem mystického spojení vůlí, byla uhodnuta a ví-
tána hned při narození, a což teprve od jeho smrti,
mlčenlivými návštěvníky, kteří přišli velmi zdaleka,
pohanskými magy, a do hrobu uložena za účasti ka-
jící myrhophory.

III

Rád bych teď – než přistoupím k textům křesťanským¹ a aniž se budu pokoušeti uhadovati, kterak symboly se rodí v duši ve stavu milosti – prozkoumal jeden po druhém ty stavy, jimž jazyk mystiků musí se podrobiti, jakmile se jme vyjadřovati – a to chtějí vždycky – co pocífovali, abychom i my to chápali. Chtěli by křičeti, ať už jakkoliv, o tak prostém božském dotyku, který je podstatně zranil; a protože jest bytně nadsmyslný, slova onomatopoická nemohou jim posloužiti; pocítují, že jest jim oceniti, přibližně a ne příměrně, výrazy soudnými a složitými nevýslovně prosté a přímé pohnutí myslí. Jsou odzbrojeni.

Jejich slovesné reakce (gestace), již zbavené svých normálních prostředků a ocitající se před emocemi pramene lidského, budou tuto ještě nesouladnější a nemotorně osobní. A čím budou upřímnější, tím více ponesou známku svého rodného původu, úzce individuální a omezený ráz (monogram, punc, šifru, razítko) svého prvotního vychování: quattrocentistní obrázkářství vidění u svaté Františky Římské, literární technika à la Garcilaso de la Vega u svatého Jana

---

¹ O problému není tuto pojednáváno vzhledem k tomu, pokud jest možná úplná mystická zkušenost vně viditelné příslušnosti k „tělu Církve Kristovy“.

z Kříže, symbolický bestiář u svatého Františka Saleského, poetické umění malého občana Lexovien-
ského u svaté Teresie od Jesulátka. Přesto, že jitrí
umělce a zklamává filosofa, tento přízvuk lidového
nebo krajinského nářečí, tento přednes školáka, tato
hornina (rudá), již nenajdete stejnou v jiném útvaru
půdy, jest drahocenným kriteriem authenticity pro
mystické dokumenty, jež uchovává.

Čím vzruch byl reálnější, tím více se prozrazují
očím mystika základní rysy krajiny, v níž se udál,
místo, od nynějška nezapomenutelné místo tohoto
neslýchaného setkání. To může dospěti až k nevin-
ným, upřímně přiznaným omylům a nedorozuměním:
od Magdalény, plačící v Zahradě, až k Markétě Ebne-
rové, Kateřině Daniélou nebo faráři Arskému, když
se jim přihodí, že spletou nadpřirozeného tazatele
s obyčejným mimojducím, nebo s nějakým neživým
předmětem, právě vedle nich jsoucím.

Ve stavu zrodu důvěrnosti mystiků představují tedy
chování zvláště pohyblivé a nestálé; sebrané a pře-
nášené jen tak ledabylo, byly by jak nesrozumitelný
tak nečitelný, tím spíše, že hrubý text nepodává ani
gesta, ani zabarvení přízvukového, ani rámce, ani
obrazu, jimiž by se věc ozřejmila. Nebude možno po-
dati nám jich s užitkem, dokud neuzrají, dokud nebu-
dou zassimilovány, retušovány v mnohých posloup-

ných operacích,¹ jež nás přivádějí k ohnisku duší mystických.

„Až později teprve si na to vzpomínaly“; tu chvíli samy tomu nerozuměly; milost působí postupně; když oslnění jest pojato, když jeho ponaučení došla svého určení, nadpřirozená událost jeví se navštívenému s celým svým významem a s celým svým reliefem. Mystik, znova si připomínaje událost tu, z níž nesvěřil než drobtý, jest teď s to sestaviti z ní jednaké vypravování, nahrazuje takto bezprostřední introspekci *retrospekci*, plně srozumitelnou, která se představuje někdy prostě jako úzkostlivý komentář výjimečné ceny, ale častěji jako úplné přetavení, hluboce uzrálé a chutnané, konané, jak se konají věci ve volné chvíli: ovšem v „nové“ duševní atmosféře, protože mystik jest teď již jiný, jest přetvořen.

Přicházejí pak² jeho posluchači, blahovolní písaři, kteří přistupují k jinému přepracování a přidávají své retuše. Hned, říká se nám, z akademismu, esthetické záliby, hned z theorie metafysické nebo metody

---

¹ Na rozdíl od arabských textů světské literatury, v níž rukopisné varianty jsou většinou nedobrovolnými přepsáními, zjistil jsem, po sestavení kritického slovníku arabského textu mystického (základem bylo šest rukopisů), že většina variantů vznikla růzností výkladu, že text byl tedy *znovu myšlen*, dříve než byl diktován.

² Ačli prvotní rukopis nebyl uchován a nemá-li konečně přednost, že jest definitivním vydáním.

historické upravují věty, sledující rozvržení snadnějšího zapamatování, znovu opravují obrazy podle obvyklejší mluvy, ladí konečně svědectví různého původu, sledující symetrické průseky synkretisované biografie.

Ve skutečnosti jest to zvláště duchovní sympatií (příčastí přirozené náklonnosti, psychickou shodou, účastí na témže „poznání na základě přirozené příbuznosti“), aby si věc dobře uvědomili, z velitelské potřeby „vzdělávati“ (nabádati k dobrému, sebe i jiné), že takto jednají, rozbírajíce všechny harmonické rozdíly, jež základní nota, božský vzruch (pohnutí), jehož důvěrnosti se jim dostalo, v nich podržela. Proto také bezprostřední zjištění svědků se jeví od počátku nejen rozdílná, nýbrž složitá, neboť vzruch mystické osobnosti více nebo méně přivábil svědky cestami různých podnětů; kterak by byli zůstali nestrannými, když i oni byli zasáhnuti a dotčeni! A aniž se dáme zdržeti neblahou a nebezpečnou nakažlivostí, již sousedství mystiků může způsobiti u jistých diváků, kteří, nejsouce nijak k tomu vyzbrojeni a povoláni, přiběhli jen ze zvědavosti, přejdeme hned k pozitivnímu vážnému účinku a upozorníme tuto na sílu sociální expanse mystických vzruchů ve smyslu nejlegitimnějším: od smírčích soutrpení bratrských duší¹ až k zlido-

¹ Mučedníci dvou prvních století, požadující v den svého odsouzení absoluci a usmíření odpadlíků, cizoložníků a

vění pokorných modliteb individuálních, jež se staly poznenáhlu ekklesiálním společným statkem, a nakonec byly přivtěleny k liturgii, kde slouží, aby milovaly Boha, všem svatým duším, jež necítí potřebu kouti si zvláštní slovník, v Církvi, jejíž jsou podstatnou částí. Citáty, jež u jiných jsou prostým stylovým obratem, jeví se u těchto, — ve spojení s naplněním messiášských předobrazů, s tím křížem, na němž byl recitován žalm „Eloï, Eloï”, — jako opravdová spoluúčast na mystickém životě kolektivním, zcela pohřbeném v Kristu.

Vizte teď několik příkladů mystických textů křesťanských, v nichž nestejně hrály tyto různé příčiny ať už jen pouhých změn nebo poruch.

Předně dvě znění vidění, vypravovaných Marií des Vallées (světice z Coutances), jedno podle p. Le Pileura, druhé podle svatého Jana Eudesa:¹

vrahů, tehdy disciplinárně vyobcovaných *ad vitam*; ti, kteří brali na sebe utrpení v minulých stoletích, stigmatizovaní nebo nestigmatizovaní, zakročující pro hříšníky před Bohem; — jedni i druzí skrze mystickou substituci jako „údo-
vé Kristovi”. Jinde jsem se zmínil (o sedmisté výroční svaté Kristiny Podivuhodné 24. července 1924) o důležitosti smírcího soutrpení v historii srovnávací mystiky. Všude, kde se pozorují vně Církve viditelné „zvláštní oběti”, nabízející se pokorně Bohu pro spásu bližního, — jest dovoleno křesťanu připustiti tajemnou účinnou milost Ducha Svatého, předzvěstné znamení oněch Letnic, jež se ještě pro všechny nesplnily.

TEXT

P. LE PILEURA

Bylo jí dáno vidět tři ptáky, páva, orla a holubici. Náš Pán pravil k pávovi: „Rozestři poněkud chvost a hled na své peří.” Čím více mu to říkal, tím on více stahoval svá péra a hlavu stáčil mezi své nohy. „Ujišťuji tě, že obohatím tvoje nohy tolika drahými kameny, že budeš nucen je opustiti, abys patřil na své peří.”

Orel patřil stále na slunce.

Holubice nedělala nic a byla slepá.

Páv, toť pamět; peří, to jsou události, jež byly napsány;

¹ *Podivuhodný život Marie z Valées*, rukopis Québecký, kniha IV., kap. X., sect. VI. „Tři ptáci...” (podle kanovníka Eugéna Lelièvra).

² Variant rukopisu Renty (II., kap. XCI.): „rozestíral svůj chvost v kolo”.

TEXT

SV. JANA EUDES-A

Náš Pán jí ukázal jednou tři ptáky, kteří představují dokonalé využití tří mohutností duše.

První byl páv, který rozkládal² svá péra a hleděl na ně; potom, zabloudiv očima na své nohy, zase peří stáhl.

Druhý byl orel, který hleděl upřeně v slunce, a když viděl svá orličata v nějakém nebezpečí, spouštěl se k zemi, aby je shromáždil pod křídlo a aby je osvobodil od nebezpečí.

Třetí byla holubice, a ta neměla žluči, a procházela se po březích potoků.

Páv, toť pamět služebníků Božích, kteří prohlížejí si a rozjímají své dary, mi-

Orel, toť chápání (rozumění, srozumění), jímž rozjímáme božskou vůli;

Holubice, toť vůle, o níž Náš Pán pravil, že ji miluje více než ostatní, a řekl vesele: „Ó moje holubice beze žluči.”

---

¹ Variant ms. Renty: „slastí a útěch nebeských” (podle E. Dermenghema.

losti a dobrodiní, znázorněné krásným peřím páva. Ale potom pohlédnou na své nohy, totiž na svou nicotu, načez pak stáhnou své peří a připisují vše Bohu.

Orel jest jejich chápání, jím patří na Boha upřeně rozjímáním jeho tajemství a jeho božských dokonalostí, ale jakmile uvidí svá mláďata, totiž své smysly v nebezpečí, že by upadly do nějaké chyby, spouští se k zemi, totiž poníží se, aby je vytrhl z nebezpečí.

Holubice, toť jejich vůle, která jest beze žluči, totiž bez hříchu, a která se pase na březích potoků strastí a utrpení tohoto života.¹ A slyšel jsem Našeho Pána, který pravil, že miluje více svou holubičí než oba druhé ptáky: „Ó moje holubice, pravil, ó moje holubice beze žluči.”

Všechno toto představuje stav Sestry Marie, ačkoliv ona to neříká.

Rozdíly jsou zajímavé, a nutí k úvahám. Možno připustiti, že Le Pileur všeho nezaznamenal, a že Marie des Vallées sama retrospekci vysvětlila svatému Janu Eudes mezery, jež tak byly vyplněny, a opravy, jimiž vznikly ty různosti. Ale seřazení druhého textu zdá se velmi býti dílem svatého Jana Eudesa, zvláště v jeho podrobném výkladu symbolů; konečně, je-li styl Marie des Vallées dosti temný u Le Pileura, uhlazenější v druhém textu, nemůžeme přece obviňovati svatého Jana Eudesa, že jej orchestroval z umělecké a osobní zaujatosti, neboť styl jeho vlastních spisů jest mnohem méně výrazný, než styl textů, o nichž praví, že mu byly diktovány Marií des Valléesovou. Třeba tedy připustiti, že vedle ní, působením duchovní sympathie, povznášel se mimo nadání k síle stylové, které jinde, jak se zdá, nenalézal?

Přejděme teď k slavným *viděním* Anny Kateřiny Emmerichové, zapsaným Klementem Brentanem. Jakou věrohodnost možno přiznati metodě, sledované Brentanem? Akta, sebraná v Římě k procesu Anny Kateřiny od 1916 právě dovolují, abychom to poznali, srovnáme-li text *Tagebuchu* Brentanova, jednak s tištěnými texty, jednak se samostatnými a přímými prameny, jako Overberg, Luisa Hensel, a zvláště Dr. Wesener ve svém *Tagebuchu*.¹ V díle dokumentova-

¹ Jehož vydání se čeká; již čtyři léta tomu, co je oznámil Hümpfner.

ném, ale nestejném, v němž autor chce vnutiti svůj názor, Hümpfner, který se sám ujal a poněkud rychle této kritické práce, právě pranýřuje zločinnou trestuhodností Brentanovu: prý s romantickým stranictvím mystifikatora (klamatele) zlomyslně znetvořil vidění, nazpět datoval a falšoval listy atd. . . Zde třeba nápravy.

Poznamenejme předem, že podivuhodný život Anny Kateřiny není nikterak dotčen a že Řím prostě a velmi moudře vypustil¹ tyto spisy z procesu. Když Brentano, básník a romantický romanopisec, přišel do Dülmenu, více puzen zvědavostí než zbožností, spíše nevěřící, k lůžku této nemocné a negramotné jeptišky, která ho pak obrátí a upokojní svými denními příklady hrdinné mírnosti, přestal brzy ve svém větroplašství a vyzul se rychle z předsudků romanopiscových. Zůstal tam pět let, jal se bez určitého plánu zapisovati, co viděl a slyšel; postupně se mu ukazovala všechna skvělost organického života Církve skrze svatost této soutrpitelky², přemýšlel, i uvěřil, že jest povolán (nikoliv bez důvodu), aby literárně vyložil tuto základní

¹ Tím spisy ty nebyly odsouzeny. Že je vypustil, to znamená, že jich nepotřeboval k procesu, že stačila fakta přímá a svědkové jiní.

² V čemž následoval, aniž to věděl, svatého Jana Eudesu, vysvětlujícího smírčí utrpení Marie des Vallées slovem svatého Pavla (I. Cor. 15, v rukopisu Québeckém, IV., 8): *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.*

myšlenku. Brentano, jsa dobrým spisovatelem nebo přesněji dobrým malířem (*maler*, říkal Diepenbrock), několikrát své poznámky přepracoval; počínal si při tom jako malíř při náčrtcích, zachycujících tuto za čerstva v historickém dění úryvky z vidění, jež Anna Kateřina mu byla diktovala, a rozhodl se vyvoditi z nich řadu obrazů, představujících výjevy ze života Ježíšova a Mariina. Složil je, a měly veliký počet vydání. Představují normální dobré vlastnosti a nedostatky malířské techniky, jejíž svědomitá podrobnost nevidí pranic zlého v tom, když si vypůjčuje z nejrůznorodějších pramenů, aby je slila v jedno a sestylisovala dekorativní motivy, dovolující vyplniti mezery jeho náčrteků.¹ Brentano žádal si je ostatně vyzdvihnouti, vyzdobiti, illuminovati, a to tím více, že věřil o nich, že jsou historicky a „fotograficky“ správné a pravdivé; odtud silně studována stylisace jistých výjevů, zvláště „Bolestného Umučení“, výjevů hodných Grünewalda (slovo jest od Huysmansa), jehož Brentano schválně přišel studovat do Kolmaru.

Kritikové mají snadnou práci ironisujícíce onomas-

Tato smírčí odpykávání nejsou v Církvi nějakou novinkou. Nejznámějším příkladem jest svatý František z Assisi, pak jest známa svatá Alpaïs z diecése Senské (1150, † 3. listopadu 1211.)

¹ Ještě s větší svobodou vede si technika hudební, používajíc lidových melodií, nesnažíc se ani, aby je přestrojila a tak odvedla pozornost od jejich původu.

tické a geografické zvláštnosti, někdy neuhajitelné, jindy zase velmi překvapující, jimiž Brentano „ilustroval“ na okrajích své sešity a jež vsunul i do textu vidění, když je tiskl. Ale Hümpfner nešťastně se zakopl, hledaje v těchto maličkostech důkaz, že Brentano měl úmysl klamati své čtenáře. Proto také, když pranýřuje jako podvodnou a padělanou řadu postupných odhadů, jimiž se snaží v sešitech Brentanových přivlastniti vidění *Svatebního domu* (*Hochzeitshaus*) a *Nevěsty* (*Braut*) zprvu „nevěště“, kterou si vysnil, pak křesťanské duši, oddávající se Bohu a Anně Kateřině v klášteře, konečně Církvi v jejím liturgickém cyklu, který ji spojuje s Kristem, – Hümpfner nerozeznává, jak tato tápání jsou naopak důkazem umělcovy věrnosti.

Arciť, vlastní nadpřirozenou inspiratorkou skvělých náboženských obrazů Brentanových zůstává Anna Kateřina Emmerichová. Bez ní by jich nebylo. Jsou její mystickou zkušeností, zkušeností smířčí trpitelky, jež bude stále skrze ně, přes jejich zvrstvenou stylisaci, přes nepřátelství kritiků špatně orientovaných potěšovati duše.

Všimněme si ještě nakonec dvou spisovatelů skoro současných, kteří vyznačují dosti dobře dvě školy v mystické hagiografii: Huysmansa a von Hügela. *Svatá Lydwina* od Huysmansa (jejíž vážná historická osnova byla nejnověji ověřena revisí Meuffelsovou)

vstupuje, ale s mnohem soudnějším rozlišováním v šlépěje Brentanovy. Arci co do kresby, malířské stránky díla.¹

Důležitým živlem i tu je zase svaté soutrpení; její slova jsou obecně zachována v jejich rázovitosti, s jejich authentickým dosahem. Stává se často, že spisovatel přidává k dokladům, z nichž čerpá, úvahy nebo podrobnosti; ale to jsou výtažky osobního rozjímání, a jako výkřiky na okraji hlavního textu; jen na jednom nebo dvou místech, ostatně snadno poznatelných, autor povolil své žádosti a zapustil, zasadil jako do relikviáře nádherných² epithet život světice, a zahalil purpurovým závojem ošklivost jejích ran. Ale v celku dílo toto obsahuje zvláště lekce vniterného života, jimiž se prodlužuje až k nám velmi legitimně duchovní vliv svaté Lydviny, a jimiž se může rozmnožiti její úcta.

Svatá Kateřina Janovská od von Hügel jeví se nám zcela jinak. Není to již smírčí soutrpení v činnosti, jest to podrobná, úzkostlivá theorie podmínek reali-

---

¹ Upozorňujeme, že autor má zde na zřeteli (jak jsme viděli hned na začátku u Koránu) jen „způsob literární stylisace“. Kdo chce studovati vlastní hodnotu *umění* Huysmansova, musí ještě přibrati to, co o něm napsal Leon Bloy a co řekl kdysi básník Otokar Březina: O lásce píše, ale sám jí nemá. Jest z řádu bratří studených.

² My bychom spíše řekli „parádných“.

sace dokonalé psychické rovnováhy. Pro toto autor zhušťuje a svádí na nejschematičtější jednotu skutky a slova, přísuzovaná světici, se zřetelem na to, aby je konfrontoval s velkými proudy myšlenkovými, o nichž se domýšlí, že je rozeznává, arci dost libovolně a rozvláčně, historií světa. Neodvážil se však sledovati až do konce tuto práci kritického třibení; odklízí-li nesmiřitelně ze spisů, jež její přátelé nám zanechali o ní a podle ní, všechno, o čem tuší, že bylo květenou pozdějších úvah z jejich strany, má se spokojiti tím, že by sblížil příklady svaté Kateřiny a činy a gesta jejích přátel, neboť v nich nalézá, a to velmi správně, živé dědictví jejích ctností. Ale mohl připustiti též dobře intelektuální potomstvo jejích výroků, neboť v Církvi, této matce duchovních rodin, připouští se duchovní genealogie pro myšlenky jako pro skutky.

Abychom došli k nějakému závěru, co mysliti o tomto různém pozměňování mystického textu v jeho prvotních zněních? Je-li morálně zakázáno přidávati něco (nebo vyškrabávati) už v textu nějaké obchodní smlouvy, která pozbude smyslu, jakmile se vykonají převody hodnot v ní obsažených, a jež nezanechá myšlence nic živného, víme, že pro texty dosahu literárního výklad nezůstává možným, leč když se připojí k původnímu textu ústní tradice hodnotného vykladače. A to je ještě pravdivější pro texty filosofické: „Sokrates” Xenophontův, tak lineární pravdivosti a

tak řízný, neměl ani tisícinu vlivu, který měl „Sokrates” Platonův: lépe zajisté chápaný, ale zvláště vykořisťovaný pro tak bohaté, ostatně často nepředvídané a někdy tlachavé aplikace sokratické metody. Jest to ještě pravdivější pro texty právní, v nichž právnictví nepsané vévodí textům kodifikovaným.

Co se týká textů náboženských, nepřislušejících do předešlých kategorií a vztahujících se k mystickým zkušenostem,¹ ustrojují především inspirační suggesce pro duševní vnitřní život sociálního prostředí, jež z nich žije; bylo by zpozdilé, kdybychom se pokoušeli obmeziti, stáhnouti jejich sociální individualitu, jejich historickou spojitost na první zaznamenání jejich nejstarších rukopisů. Bylo by to zrovna takové, jako kdybyste chtěli na příklad v katedrále Remešské sbořiti a vykliditi všechno, co nebylo výslovně předvídáno na plánu z r. 1211, ale vychází přes to z něho legitimním přemýšlením mistrů děl pozdějších. Definitivní realita těchto textů měří se přesně na proměnlivosti vnitřních zvláštností, na hojnosti variantů a retuší, jež jim usnadňují poznenáhlé rozšiřování pro dobro největšího počtu duší; tato poslední forma bývá tedy často velmi odchylná od jejich prvního plánu. Tak se dělo s *Následováním Krista*, taková jest kolekce děl windesheimských, postupně přetavovaných a amal-

¹ Neběží tady o zjevené, zákonodárné texty Písma Svätého, – ale o inspirace soukromé.

gamovaných na počátku patnáctého století.

Pojem organického rozvoje Církve, řízené a splavňované (kanalisované, „kausalisované“) Duchem posvěcujícím, nalézá tuto své nejpozoruhodnější ospravedlnění. Jen takto možno vysvětliti bujení apokryfů v prvních křesťanských stoletích: nemluvím toliko o apokryfních evangeliích, ani o Klementinách, jejichž některá místa úmyslně přitažena skluzují k heresi, ale o nepravém přivlastňování spisů, ostatně ražených výbornou duchovní rovnováhou, jako „Pastýř“, postavený pod jméno Hermas za dob papeže Pia I., nebo jako spisy Divišovské. Byl to běžný způsob, podle našeho nazírání zřejmě hodný politování, že se dovolávali duchovní genealogie Hermeta nebo Diviše, a že je i na jiné potahovali; toto uchvatitelské přivlastňování v titulu nebylo nezbytně znamením úmyslu klamati co do podstaty a co do nauky.

Úhrnem, přivlastňování k textu známému podrobností vznikajících v tom poměru, jak byl rozjímán, jak vidíme tak často v „životech Kristových,“ zpracovávaných na konci středověku, není čímsi à priori nedovoleným; půda ta je svažná a kluzká, sousedí s odporným genrem románem pobožného; ale jsou-li tyto glossy domněnkami bez historické ceny, nejsou hodny odsouzení morálně, protože ve vzletu své myšlenky na poli (v oblasti) možností nerealizovaných autor zapomíná na sebe a dává myslet na Boha.

IV

Po těchto zjištěních, — obmezujících se poměrně na podmínky přenášení a na ochranu literární některých z nich, — jakou historickou kontinuitu (spojitost) *reelní* možno ještě přiřknouti textům mystickým? Můžeme odpověditi, že hustá, bující, tak živá a vytrvalá vegetace variantů a retuší, jež zakrývá prvotní projevy, má nás právě k myšlénce, že bylo na počátku mocné pohnutí nadsmyslné, jakési theopathické vyjádření, výraz božské milosti. Že tato božská milost nebyla uštědřena, aby její první výraz zůstal netknut jako nějaké zjevení, ale aby nesl četné plody ve všech duších, které poznavše jeho chutnost si jej zassimilují; uskutečňující takto, sami sebe ztravujíce, onu sociální glorifikaci (velebení, blahoslavení) mystiků, ono obcování (*commúnio*) svatých, jehož pouhým stínem jest všední pověst a proslulost, kterou je ctí svět.

Jen si přečtíme znova nejcharakterističtější z těchto theopathických¹ rčení. Při svém vzniku, v prameni svého původu, postřehnuté a poznávané jakožto pohnutí v nejnvnitřnější mysli, jsou nevýslovny; jejich slovní

---

¹ od řec. *theos* vzývaný, bůh, a *páthee* (*páttheema*, *páthos*) strast, strážení, pocíťování bolesti (i druhého), soustrážení, sotrpnost s Boží Mukou (viz Epištola sv. Pavla ke Kolosenským, kap. 1., verš 24).

výraz láme nezbytně obvyklý mechanismus jazyka, vyzdvihne, ozáří obrazy jichž používá, a přetvoří je jako nějaká aureola; jsou to pojmy negativní, experimentální dokazování, *via remotiois*, božské transcendence (již žádná logická kontradikce nevylučuje, aby se objevila, když se jí zlíbí, mezi bytostmi nahodilými). Jsou to svého druhu exploze, anagogické výbuchy, jež poučují především o „vnitřní smrti“ mystikově. Unášejí ho až k Bohu, ale v černé noci, což uráží nekonečně esthéty; tím hůře pro ně.

H. Bremond učinil, po D. Chapmanovi, tu důležitou poznámku, že v modlitbách střelných zjišťuje se orientovaný pohyb, na němž záleží více pro blaho duše než na jejich smyslu slovném. Jest to hnutí milosti, vystoupení k Reelnu. Evangelické paraboly jsou naplněny dynamickými antithesemi, velbloud a komár, mrva a břevno, klenotník a jediná perla; aniž směřují nějak k malebnu nebo k humoru, chtějí nás vytrhnouti z půdy této vezdejšnosti, chtějí, abychom umřeli sami sobě.

Třeba tedy usouditi, a velmi energicky, že autentické mystické zkušenosti, inspiratorcky textů, které je vypravují, nejsou jako literární mythy samy v sobě pozitivně zajímavými vynálezy, jako kombinace obraznosti. Jsou objevy. Ale mnoho věřících, srovnávajíc je hned s objevy věd fysických a mathematických, hned s pozitivními poznatky samého zjevení, jest

v klamu o tom, čemu tyto objevy mohou nás naučiti. Jsou přede vším negativní, seznamují nás důvěrně z vnitra s úkonem očišťujícím, obnažujícím a nápravným, jímž milost boží působí na naši lidskou osobnost; oživují tedy zvláště pro duši theoretické poznatky katechismů a theologie; zajisté, slyší se v nich „zpívati“ hudba, napsaná na mlčenlivých stránkách Svatých Knih, ale jen vzácně, nepřímou a náhodně zvyšují a rozmnožují naše obyčejné, soudné a didaktické poznávání věcí. A skutečná jistota, již zjednávají mystické osobnosti, zůstává, alespoň přirozeně, nesdělitelnou. Vnitřní zkušenost extase nedává *ipso facto*, ať o tom jakkoliv smýšlí al Ghazali, soudné vědy extasí.

Daremná to práce hledati v mystice, jak se někteří o to umíněně pokoušívají, výraz nepřirozených postupů „výzkumných“, geografických, archeologických nebo eschatologických: aby se dosáhlo, buď v prostoru nynějším nebo dřívějším míst nepřístupných, buď v čase budoucích nebo minulých period – zatím co nás uvádějí na prah Věčna. Marně některý archeolog by žádal od mystické zkušenosti nějaké metody, aby zjistil pravost relikvií, ačkoliv mnozí svatí měli chvílemi tento dar hierognosé; marně bude anatom raditi se s mystiky, aby řádně umístil ránu na rameni, již Kristus trpěl při nešení kříže, neboť i u stigmatisovaných, fyzicky účastných Umučení, umístění pro tuto ránu se měnilo; jak ostatně i pro ránu boční.

Bylo by stejně neopatrně dovolávati se mystické zkušenosti jako kontrolujícího kriteria, aby se upevnila terminologie metafysických thesí nebo naukových tvrzení, ačkoliv obyčejně důvěrná sdělení mystiků, která osvětlují tak živými záblesky základní problémy náboženství, bývají těhotna theologickými nebo liturgickými důsledky; protože slovník mystiků není ontologický, ale affektivní, spíše individuální než osobní. Dosti to dokazují jejich rozbíhavosti při řádné klasifikaci mystických „stavů“; jejich texty dopouštějí jen nepatrně, aby se sestavila cestovní mapa pro duši k Bohu, nebo aby se kodifikovala kázeň, již by bylo možno sledovati za těch etap; svoboda božské inspirace, v každé moudrosti, nám toho nikterak nedovoluje, to vědí dobře duchovní vůdcové.

Naopak, jakýmsi opačným zákrokem, právě mystická zkušenost, i ta nejvyšší, aby byla poznána jako reální, vyžaduje dvojí kontroly, od níž by se nepožadovalo, aby ocenila hodnotu díla uměleckého nebo vědeckého badání: pátrání od historika, a šetření od theologa.

Jenom historik se svými ryzími methodami může sestrojiti obě chronologické řady osobních zjevů, ustavujících vážnou biografii: řadu projevů affektivních, řadu myšlenek zřejmě vyslovených; a, aniž použije psychologických nebo sociálních postulátů, aby je ocenil, bude zkoumati rovněž, kterak myšlenky a činy

jeho osobnosti byly přijaty jejím okolím; běží-li o mystika pravého, historik vskutku uvidí, že byl vyzdvižen „na znamení odporování“ pro mnohé; jako pochodeň zapalujíc se zjevuje náhle, vrhajíc stín, vášně a zločiny, jež putovaly v noci.

A theolog, ten má konfrontovati obě ty řady dokumentů, připravených historikem; řadu skutků a příkladů s pravidly morální theologie o rozeznávání duchů; řadu myšlenek sdělených (projevených) s nevyhnutelným minimem dogmatických základních myšlenek, požadovaných od jejich autora. Jsou-li výsledky této dvojí konfrontace příznivy, ale toliko tehdy, bývá dovoleno mysliti, že mystik byl opravdu předmětem zvláštních božských milostí.

V

„Nulný“ stav poučení řádu vědeckého a historického, jenž se má odvoditi z toho neb onoho dosáře (akt) mystických zkušeností,¹ uzavírá se na poslední

---

¹ Abstrakce, učiněná z jistých výjimečných charismat, prorocství nebo vidění v minulosti: sem patří zjevy zevní (vzhledem) k přetvoření duše – a přináležející zázraku fyzickému, o němž jest řeč dále.

zjištění: jeho četba sama v sobě neposkytne nám ani pravé duchovní osobnosti mystikovy – neboť osobnost není prostou integrací individuálních diferenciací – ani božskou Bytostí, která vyvstane na okamžik v této duši, sledujíc zvláštní úmysl Její vůle. Abychom zahlédli poslední reality, dlužno přestat čísti, zavřít knihu; a pozorovati, zda se snáší na kámen našeho srdce božská láska, která přetvořila mystika a nás bez pochyby upozornila o své návštěvě, uzpůsobivši nás k četbě.

Pozdržovati se u textu přečtených vět pranic by nám nepomohlo, obnovovati pro sebe podobná vnitřní slova bylo by marno. Jest třeba odestřít tento poslední závoj. Ostatně, přichází-li nenadále milost, právě o nás bude pracovati, nebude nás poučovati podle všeho o vnitřním životě této druhé duše, která, mimochodem, se projevila jednou pro vždy bratrskou, nám byla nápomocnou, ale teď už nemá k nám zřetele.

Jest přece jeden důkaz, aby dosvědčil, že takové mystické zkušenosti byly velmi skutečné. Nechť se nehledá v stylistické kráse nebo ve filosofické jasnosti užitých výrazů. Tyto věty nás arci překvapily, rozechvěly, ale náš rozum musí se utéci k jinému pokornějšímu svědectví (jež ostatně pro piplavost takové práce nelze si tak snadno sestrojiti), aby se přesvědčil, že nebyl obětí nějaké nakažlivé mentální illuse. Tady tělo, tak vnitřně spojené s duší, jehož výrazové

prostředky umdlávaly na prahu božského, nabývá pro člověka své důležitosti; majíc jednotnou účast na posvěcující milosti, tělo může svědčiti.

Správně Jiří Dumas vytýkal naší bázlivosti, že se skrýváme příliš často za psychologický zázrak obrácení srdce, abychom se vyhnuli a nemuseli se vyjádřiti o zázraku fysickém. Nuže, obrácení srdce není divem leda pro duši již morálně připravenou chápati, a jeho příznaky zevní, uhodnuté myšlenky, potvrzené jistoty, heroická rozhodnutí, možno, vzaté osamoceně, převésti¹ na jiná vysvětlení, přirozená. Ale zázrak fysický, jakkoliv pohoršlivý pro náš mechanicismus, jest rozhodujícím, hodnověrným svědectvím: z něho jest jasno, že svět duchovní má čím zasáhnouti, a to výjimečně, ve světě těl; a že jsou skutečnosti poslední, nehmotné, jež mají svůj prim: ve svou hodinu. Těch nám velmi třeba.

A tu křesťan si připomene: že po tolika řečech Kristových právě fysickým zázrakem jeho vzkříšení založeno bylo přesvědčení Apoštolů a dokonalo jejich obrácení; že Církev požaduje od svých svatých, aby je kanonisovala, nikoliv pohnutlivých vět, ale hmotných zázraků. Zůstává založena ve své organické jednotě na svátostech, při nichž fysické znamení jest posvěceným dopravním prostředkem určitých duchov-

---

¹ s větší neb menší pravděpodobností.

ních milostí. Ostatky jejích svatých slouží jí nejen k ožívování duše, ale k léčení těla. Konečně svátost její jednoty, rukojmí a základ nejvyššího přátelství, již vystavuje, aby se jí lidé klaněli – slabá almužna, nesmělý zázrak, který nás nechává tolik svobodnými – jestiž ostatkem (relikvií) Umučení; v níž se podává, němém mlčením podstatnějším než všechna slova mystiků, božské Slovo.

Přeložil JOSEF FLORIAN.

STROMY RAŠÍ...

Proč básníci, kteří zasvětili tolik veršů a slok listí, jež padá, opěvali tak málo listí, jež pučí?

A přece vzkříšení listí jest cosi podivuhodného, a tento libezný zázrak, který se děje z jara v milionech a milionech příkladech, zasluhuje, aby byl oslavován způsobem nejjarnějším.

Takový lupínek, jaký to vzácný tvor, když, křehoučký a průsvitný, s třesoucí se lačností ručky novorozeňátka hmatá a snaží se zadržeti vzduch, který proudí, vítr, který letí, světlo, jež se řine! A když povyrostou, jedny, jako listy kaštanů, podobají se nohám ptáků, druhé, jako listy vrby, jemně ostřeným hrotům kopí, jiné zase plamínkům svíce, velký počet srdcím, a všechny v tomto prvním období svého života odívají se v zabarvení a odstíny, jež později potuchnou, aby se rozpustily v skoro stejnobarvou zeleň letního listoví. Také krajiny zalesněné na jaře rozkošně se pestří: sivě stříbrité, zeleně růžové, zeleně fialové, zeleně jantarové hrají v nich symfonii, jejíž všechny noty ševelís různým timbrem tutéž píseň k radosti vesny.

Ach, ty lupínky! Co list, to zvukný jazýček, daný stromu, aby vypovídal své myšlenky a aby zpíval

krásné hodiny, jež od května do října tančí svá kola po dvě nejživější období roku. Strom bez listů není němý; vzdychá, úpí a hučí k větrům zimy, ale nezpívá do opravdy své osobní písně, dokud nemá listí. Nedávno tiskli v novinách jako nějaký objev názor, ani nevím kterého amerického učence, jenž tvrdil, že každou bytost stromovou lze rozeznati podle šumotu listí. Ovšemže, a k tomu jsme nepotřebovali amerického učence, aby nám objevil toto tajemství; všichni básníci vědí, že dub nemluví jako bříza, že lípa se vyjadřuje jinak než buk, že vážný orgán sosny odlišuje se ode všech ostatních bylinných řečí. Henri de Régnier řekl to ve verších svižných jako pruty a šumných jako rašící listí rozehrané jarním větérkem:

Každý strom má ve větru svůj hlas, pokorný nebo povznešený,
jako voda jest odlišná ve studních a vodotryscích.

Slyš je. Každý strom má svůj hlas ve větru.

Němý peň svěruje živoucímu listoví
podzemní tajemství svých hluchých kořenů,
les celý celičký jest hlasem božským...

Jsou-li listy strunami pod smyčcem větrů, stávají se pod prstíky deště malými tamburinami, jež se otřásají, zvučí a plní celý kraj osvěžující a upokojňující hudbou. Nic líbeznějšího nad letní pršku, která běží po lesích.

Milý jest osud listu v jeho krátkosti; jejich život se rozvíjí a trvá za nejkrásnějších měsíců roku;

od truchlivosti zimy a hrůz velkých mrazů bývají
ušetřeny milostivou smrtí. Nejsou arci tak krásné
jako květiny, ale mají nad ně tu výsadu, že žijí
a jsou co nejméně na zemi vázány, že se mohou
volně třepotati ve větru, zachvívatise v plném nebi,
na slunci, a dívati se na všechno tvorstvo s vysoka.

Buď vítáno rašící listí!

U S T R O M Ů

Šel jsem na výroční trh Brandonů¹⁾, takto nazvaný, protože se odbývá po první neděli postní, kdy večer, k poctě mladých manželů, kteří v masopustě před tím měli svatbu, pálí se v polích po venkově veliké radostné ohně.

Ze zvyku a protože mne to těší, zastavil jsem se tam, kde se prodávají stromy na sázení; je to na náměstíčku roztomile venkovském, dřímajícím pod starými lípami, mezi soudní budovou a farním kostelem.

Ležice na zemi nebo opřené o lípy byly tu otepi mladých jablůnek, hrušní, švestek, všechny útlé, s jemným vlášením kořenů, k nimž přilnulo trochu rodné prsti. Byly tam také sázenice keříků hložínatých, z nichž se dělají živé ploty, ty rozkošné ohrady, z jara pokryté kvítím, v létě oživované hlučným ptactvem, jež uchovávají hodně daleko do zimy ruměnnou okrasu hložek. — Jak jsou tyto ohrady příjemnější než ploty z ostnův umělých, z těch hrozných ostnitých, udicových drátů, jež se všude zavádějí! — O něco dále se řadily pazuchy,

---

¹⁾ brandon, vích (hořící), oharek; požár, oheň.

ty něžné letorosty, jež možno hned sázeti, a jež pod zevnějškem suchého, odumřelého chrastu tají v sobě mízu, která se rozproudí a dá život krásným keříkům vinné révy, z nichž se nalijí šťávou hrozny.

Nebývá hlučným, není malebným trh na mladé stromky, má do sebe něco lepšího, jest plný poesie. Představuje jistou dávku neznáma a budoucnosti, jíž se ráda obraznost okouzluje. Pomyslete, že tyto tenounké sazeničky vyrostou v bytosti větší a silnější než lidé, že budou žít déle než my, déle než ti, kdož je sázejí, že uvidí dni a věci, jichž my nevidíme... Co snů možno zavěsiti na křehké větévky těchto stromů-dětí!

Zdá se mi, že tento trh byl živější než obyčejně. Od několika let, běda! už se skoro ani nesází, ba naopak, příliš se kácí a vyklizuje; sady řidnou, a staré stromy odumírají, aniž byly viděly nové rody, jež by po nich následovaly.

A přece, i když nenesou rok jak rok, vždycky si zaplatí místo, a zvláště jabloně, jehož se jim na slunci dopřává. Kdo pak dovede čekati, tomu budou přináseti hezký důchod, rovnocenný ostatním darům země.

Nesmí se také zapomínati, že stromy okrašlují domy, a možno je pokládati za část obydlí; dodávají mu osobní tvářnosti; odpovídají za jeho starobylost a tvoří erb jeho šlechtictví. Strom¹ jest

---

¹ Dřevo; srovnej dříve, dřevní, slova z téhož gesta.

svědek minulosti, on ji vypravuje; uchovává naše vzpomínky z mládí, a pod jeho stínem setkáváme se s myšlénkami našich předků.

Ano, ale k tomu, aby se strom zasadil, nesmíme chamtivě chtít, aby hned dával zisk. Nuže, žijeme v době, kdy každý, až i rolník, jest hnán touhou, aby hned klidil, každým zmítá nezřízená žádostivost a tím netrpělivost se zmocňuje všech srdcí. A tak popohánějí i zemi; unavují ji, týrají ji, přecpávají ji, aby vracela rychle a s hrubým úrokem práci i semeno, jež do ní vkládají.

Zasaditi strom, toť úkon víry v zemi; jest to úkon lásky k rodům příštím, již se budou radovati z jeho plodů, když my již nebudeme. To předpokládá mnoho ctností! Ach! kéž by náš venkovan roznítil se láskou k stromům, jež ctí zahrnují a obohacují zemi!

ZVĚSTOVÁNÍ

Anděl odešel nezanechav žádné stopy; světnice jest skrovňounká a tichá, jak bývá každý den: dlažba svítí, a nábytek dobře na svém místě dosvědčuje práci a pořádek v lásce.

Venku rolníci plejí osení; vinaři snoubí révu s olivovníkem; dřepě na mule, pyšný farisej jede mimo, a dělá, jakoby se modlil do vousů.

Svět lhostejný koná svou obyčejnou práci. Mezi miliony živých nikdo neví o nevýslovné novině přinesené na zemi, ani o skvělosti tohoto dne, který učinil Pán.

Jediná Panna ví. Sedíc u okna, které hledí do polí a otvírá pohled k nebi, rozjímá, klaní se a soustřeďuje ve své bytosti božské poselství, které jí přinesl Gabriel.

Pohroužena v propast přepodivného tajemství, které skrývá, oči majíc zavřeny a ruce sepjaty na prsou, zdá se naslouchati flukotu krve ve svém srdci bez poskvrnny, která bude živiti tělo přesvatého Plodu.

Paprsek sluneční hraje kolem ní; neodvažuje se spočinouti na Marii, boje se, aby neurazil živého svatostanu, v němž odpočívá Nejvyšší, ale na její nohy dětské vkládá jasný polibek.

DIC NOBIS, MARIA...

Maria, ach! pověz nám, co jsi viděla! — A oči pálí, a rty vyprahlé žizní po zvěsti očekávané. — Viděla jsem kámen odvalený a hrob prázdný.

Viděla jsem anděla, zářivějšího než vycházející slunce, který nám pravil: „Ó ženy truchlící, proč mezi mrtvými hledáte Živého? Onť předejde vás do Galileje.

„Vstalť jest, jak přislíbil!“ — Takto před Jedenácti promluvila Magdalena, a hle, dva tisíce let svět se zachvívá při vypravování, jež učinila o té věci jisté.

Vstalť jest! Vpravdě vstal z mrtvých! Ženo, opakuj nám tuto novinu; od té, co slunce svílí na lidstvo, země neslyšela zvěsti tak krásné.

Ponejprv po dlouhém boji smrt musela ustoupiti a ponechati vítězství životu: Sláva Samsonovi božskému, jehož moc zdolala žalář, který držel náš rod zotročený!

Hosanna Vítězi, který vystupuje k Sionu, unášeje s sebou závory a stěžeje toho chmurného místa; jeho vítězství jest naším vítězstvím, a jeho uniknutí vrací dni věčnému otroky stínu.

Hroby jsou zachváčeny širým třesením, bojíce se, aby budoucnost jim neodňala jejich kořisti. V neznámé jámě, kde jsou jeho kosti, Adam, nesmírný Adam, zatřásl se radostí.

Protože Člověk-Bůh, jež žena počala, osvobodil jeho syny od starověké kletby, a protože nový Adam, Kristus Ježiš, právě ztrestal samu Smrt smrtí!

VELIKONOCE

*Beránek bílý v peřince spí.
Kristus Pán kluše na oslátku.
Snítku kočiček s pentličkou
děvčata dají na památku.*

*Kraslice čaroděj maluje.
Hrdélko skřivánčí plesá.
Řehťáčky kluků vzkřísily
fialky ve stínu lesa.*

PONOCNÝ

*Zakutáný v kápi ulicí se šourá,
srdnatý v své bázni špiona.
Odměřuje sny dušeným zahoukáním
a z dřímot ruší mistra Villona.*

*Karbaník se v krčmě uchechtává,
když šenkýř na stůl staví korbel vína.
Malvazem luny ponocný zpit do němoty.
Chval každý duch, Hospodina.*

PŘED SVATBOU V DĚDINĚ

*V zášeří tiché komůrky
sudičky derou peří.
Maminka do staré almary
věno ukládá dceři.*

*Do dubu srdce vyryla
krejcarovým nožem z pouti.
Dědeček, almužník, v pastoušce
kolébku plete z proutí.*

LAKOMEC

*Smyk prstů suše chřesticích
stříbrné groše plaše leká
a v šerosvitech jizby ponuré
bojácně vyzáblý děda heká.*

*Vetřelcův pohled krkavčí
štěrbinou okna proniká.
Přehrabuje modlář kůrky chleba
a pod doteky světla haleká.*

USÍNAJÍCÍ SAMOTA U RYBNÍKA

*Panenské lekníny rzí se odívají
a zbloudilá čírka rákos rozechvívá.
V komárů pršce bosák bezcílně jde
loukou a luně nocturno své zpívá.*

*Soumraků kradmý let tak tichý
se tříští únavou ve stíny steré
a nad samotou věkovité sosny
šelestivě lkají šumné miserere.*

RANNÍ ŽATVA

*Šedý opar jitra v ořeší
se ztrácí. Nocí zpité listí
jedovatou zeleň z hlubin ssaje.
Kosy ženců pronikavě sviští.*

*Ůžlabím se vláčné páry snují,
vánek stébla milostivě hladí.
V svůdné výstřihy žen ještě rozespalých
poklasného hled se dere kradí.*

CHALOUPKY V PODZIMU

*Chaloupky sroubené z klestí a pokory
boží dlaň hýčká pod strání.
Polička nuzná, ovesná
v perutích roznesli havrani.*

*Severák ohně v krbech vznítí
a měsíc v stříbro vytepal.
Žebravý stařík v režné kamizole
na první vrátka skromně zaklepal.*

VÁNOCE

*Chřestýle křišťálově zvučí.
Dráteník s betlémem jde krajem.
Klas zlatozivé štědrůvky
obestřen bílým jinočajem.*

*Nábožné chorály bekyní:
Odpusť nám, Pane, naše viny!
Koledy dětem pro radost
zavrčí kolovrat meluziny.*

ZDENĚK Ř.

M i g u e l d e U n a m u n o
E S K U R I Á L A F I L I P I I.

Přišli jsme do Eskuriálu na Velký Pátek odpoledne, tedy ještě v čas, abychom viděli, jak při zapadajícím slunci vchází procesí do hrdého chrámu Královského Kláštera. Takto jsem vstoupil ponejprv do tohoto kostela v den, kdy se v něm slavila památka smrti Kristovy.

Vskutku, ať se to zdá sebe méně pravdě podobno, já, jenž jsem se tak dlouho a tak často zdržoval v Madridě, nikdy jsem se ještě nešel podívat na tento klášter, ač často bývá zván osmým divem světa, a už proto by nemělo býti Španěla, dbalého svého „španělství“ — totiž nadaného historickým sebevědomím svého „španělství“ — jenž by ho byl nenavštívil jednou ve svém životě, jako nábožní musulmani putují do Meky ; a aby se při tom vzdal svých idejí, ať už žehnajících nebo pošklebných.

Jest vskutku jisto, že málo lidí podnikne do Eskuriálu vycházku s duchem jasným a bez předsudků, a že málo jich tam zakusí uměleckého dojmu a potěší se nejrafinovanější a nejvzácnější rozkoší, jaká vyplývá z patření na architekturní nahotu. Skoro všichni, kdož putují do Eskuriálu, přicházejí tam s kukátkou politických nebo náboženských předsudků v tom neb onom smyslu ; nepřicházejí ani jako nábožní poutníci uměleckých dojmů ; přichá-

zejí tam jako pokrokovci nebo svobodní myslitelé, lidovci, socialisti, a p. Jdou tam hledat stín Filipa II., a právě toho špatně znají, nikdy se nepřičinivše, aby mu trochu porozuměli, a když tam jeho stínu nenalézají, tu si ho vynaleznou.

Ve svazku kolekce Baedekrů, věnovaném Španělsku a Portugalsku — a známo, do jaké míry tyto svazky představují orthodoxii turismu — německý spisovatel Justi, tak známý svým dílem o Velasquezovi, praví v poznámce o Eskuriálu, že klášter ten „jest příkladem toho, co může vůle, a toho, co by nesvedla při veškerém přičinění.“ A dodává: „Vůle jest prý všemohoucí; jest všemohoucí v jistých oborech skutečnosti, ale jest neschopna stvořiti jediné dílo geniální. Tato božská jiskra chyběla dílu Filipovu. Měl neštěstí, že náležel době, která se neskvěla ani tvůrčí silou, ani vkusem. Zvláště nebyla k tomu, aby mohla stvořiti památník nejvznešenějšího umění náboženského. Ukládá se tedy celku přísná geometrická kresba, a provedením vzchází styl, jehož ušlechtilou prostotu vychválili jeho vrstevníci a velebnost jeho obdivovatelé, jemuž však dnes nepřiznává se než suchoparnost, která odpuzuje. Konečně postup, jímž se bral královský pořadatel, který předpisoval vše do nejmenších podrobností, jeho ustavičná a nepokojná bdělost při dozoru, jeho často malicherná kritika, jeho smutná záliba škrťati projekty, navrhující formy, jež se mu zdály příliš bohatými nebo příliš strojenými a holedbavými, vše to a mnoho jiných okolností muselo paralyzovati tvůrčí nadšení. . . Duch přísné etikety, jež Filip

ukládal dvoru Španělskému, a jenž působil tak žalostně na duchovní síly jeho nástupců, zjevuje se v jeho díle, jež zdá se na vás pohlížeti s mocí zkameňující fascinace. — Jediným půvabem Eskuriálu jest to, že tvoří jaksi podstatnou část vřkolní krajiny, s níž srostl v jeden celek a již doplňuje, což arci nebylo předvídáno jeho budovateli.“

Toto tak charakteristické místo Justiho, kde Real Monasterio de San Lorenzo de El Escorial není tupen méně, než byl tupen jeho zakladatel, obezřelý Filip II., jest posudkem, jenž by rád byl estetickým, a jenž jest toliko politický.

Nic není tak nesnadného, jak jsem pravil, jako chuťnati kouzlo architekturní nahoty. V skulptuře a malbě, poněvadž běží obyčejně o lidskou postavu a tvář, nahotu lze snáze pochopiti než v architektuře, zvláště když je to nahota svatyně. Za sebe mluvě, když vidím na stavbě nějakou ozdobu, jejíž architekturní funkce mi uniká, vtírá se mi myšlénka, že jest tu proto, aby zakryla nějakou trhlinu nebo nějaký nedostatek, nějakou vadu konstrukce. Přicházeje k Eskuriálu z té plošinaté Salamanky, kde všechny tvary jakoby cvrlikaly, až se vám z toho dělají mžitky před očima, kde se opravdu nehřeší nadbytkem prostoty a přisnosti, kde památníky jsou přeplněny guirlandami a ornamenty, přímo jsem cítil, jak si můj pohled odpočívá na liniích kláštera tak čistých a tak přísných, na této imposantní masse, kde nic není napětím a předrážděním, kde vše jest úměrnost a velikost.

Justi se domnívá, že doba Filipa II. nebyla dobou vkusu; třeba se ho otázati, jakého vkusu. Jistotně nebyl to vkus jeho. A celá tato jeho záležitost, tato otázka vkusu, jakož i ostatní jeho hodnocení jsou marná; osobní soudy jsou velmi proměnné, dokud se nedohodneme o základech, dokud nepostavíme věci na jejich místo. Dodává, že doba ta nebyla způsobilou k tomu, aby mohla vytvořiti památník nejvznešenějšího náboženského umění: tady by bylo třeba znáti ani ne tak pojmy estetické jako pojmy náboženské Justiho a těch, kdož myslí jako on, nebo v jeho šlépějích. Co se týká suchoparnosti, která odpuzuje, to zasluhuje zvláštního odstavce.

Mluviti při Eskuriálu o suchoparu, který odpuzuje, jako o chmurném rázu památníku, nemá přísně vzato žádné ceny estetické, neboť bylo by třeba dokázati, že suchopar a chmurnost nemohou býti krásny. Pyramidy Egypťské jsou nadobro vyprahlé, poušť jest sám suchopar; nemyslím však, že by bylo možno upříti jim nesmírnou krásu. Poušť jest svým způsobem tak krásná jako les.

Rovněž tak, když mluví se o kastilské krajině, o velebných samotách stepí „La Mancha“, říká se, že jsou vyprahlé a truchlé, čímž se chce naznačiti, že jsou ošklivé. Musím se přiznati, že pocífuju silnější a hlubší estetický dojem při patření na tyto samoty, zvláště v hodinu, kdy slunce se chýlí k západu a libá je svými posledními paprsky, než před oněmi svěžími a bujnými údolími, jež mi připomínají jisté nevkusné barvotisky na kartonovém pa-

píře, z nichž se vystřihuje a lepí Betlém a jesličky. Ale s krajinou se to má jako s architekturou : jejich nahota jest nesnadno přístupna, a málo komu jest přáno z ní se radovati. Obyčejně se dává přednost zelenému návršíčku, zdobenému zahradními stromečky, před imponantní velebou některého nesmírného skalního olbříma Země.

Justi, hledaje toliko zevní efekty a nesnaže se nikdy do hloubky, přidrzuje se tradičního obecného rčení o chmurné povaze Filipa II., a jest dogmaticky přesvědčen, že tento vladař zavrhoval vše, co se jevilo také příliš bohatým nebo okázalým. A pak vrčí v něm staré otřepané fráse ; zehrá na nedostatek svobody, na přísnou etiketu Španělského dvora, na despotismus, atd. Vším tím dává na jevo, že mu neběží o estetický úsudek, nýbrž o politické otázky. Nezapomínejme, že Justi náleží národu Lutherovu, zemi, kde se dlouho nemohlo Filipovi II. přijíti na jméno, až konečně se usjednotili na tom, že mu říkají Démon Jihu.

Jsme-li však žádostivi pravdy, vezměme si neobyčejnou *Historii Řádu svatého Jeronýma*, sepsanou v Eskuriálu při stavbě kláštera od P. José de Sigüenza, jenž byl zároveň při poslední hodině Filipa II. Třetí a čtvrtá kniha třetí části jsou věnovány popisu Eskuriálu. Bylo by bez jakékoliv pochyby nesnadno nalézt v jazyku kastilském styl, jenž by slušel lépe stylu kláštera jako styl tohoto díla : dílo P. Sigüenza jest jakýmsi Eskuriálem naší klassické literatury, vzorem prostoty, střízlivosti, majestátnosti a ry-

zosti. Možná, že i ono působí na první pohled dojmem jednotvárnosti a nahoty; životy těchto žáků svatého Jeronýma, plné rozjímání a usebranosti, následují v něm za sebou jako v tomto klášteře okna cel a účely jsou si v mnohém podobny: okna do nebes. Jaký také odpočinek v četbě těchto životů! Jsem z těch, kteří četli stránku za stránkou všech těch 1240 stran in-folio nabitých hustou literou, oba ty tlusté svazky, zařazené do *Nueva biblioteca de autores espanoles*, již vydává dům Bailly-Baillieu za vedení D. Marcelina Menéndeza y Pelayo, a jež jest pokračováním kolekce Rivadeneyrovy, a ujišťuji vás, že tato dlouhá četba byla mému duchu tak velkým utěšením jako pohled na Eskuriál se stráně *Herrería*, kde jsem se natáhl. Vzácná rozkoš v těchto dobách horečného zmítání! Neboť dílo P. Sigüenza není takové, aby je bylo možno spěšně přelístovati nebo přečísti je na cestě, snad ve vlaku, právě jako není možno seznámiti se s Eskuriálem jen tak zběžným pohledem projitím té krajiny. Nahota architekturní neuzří se leda s časem; nádhera a přepych naopak naponejprv vás oslní, — ale pak dojem poznenáhlu vybledne a zevšední.

Dlužno čísti u P. Sigüenza krátké vypravování o vítězství u Saint-Quentinu, jehož dobyl vévoda Savojský pro Filipa II. nad vévodou Guisem a Francouzy r. 1554, na svatého Vavřince, a jež bylo pohnutkou založení královského kláštera Eskuriálského pro řád svatého Jeronýma. „Díkuvzdání Filipovo za všechna tato dobrodiní,

praví historik hieronymita, nemělo být jen tak něčím ledabylym, co by se bylo skončilo jedním dnem, nebo co by se protáhlo snad na nějakých sedm dní, co by nepřetrvalo věk člověka; s velkým rozhodnutím předsevzal si, že vybuduje španělskému mučedníku velmi znamenitý chrám, jenž by byl po celém světě tak rozhlášeným jako jeho slavné jméno, v němž ve dne v noci by se oslavovala jeho památka, a v němž by se vzdávaly pro vždy Bohu díky a dobrořečení.“ Následuje pak popis kláštera, jedinečný, jenž by ho byl hoden; končí srovnáváním s jinými proslulými stavbami, hlavně s chrámem Šalomounovým, jakého sám, jak přiznává, P. Sigüenza neviděl, aniž kdo jiný z jeho doby, aniž lidé, kteří žili před ním.

A jak dobře chápal dobrý hieronymita přísný a obnažený styl, přísnost a nahotu stavby, na níž pracoval! Byl to styl pravdy, neboť „pravda, praví nám jinde, miluje mnoho jasnot a nahotu, a která není takovou, není pravdou.“ A on, náš dobrý mnich, měl zalíbení v cudných nahotách; při jednom obraze Titianově, který představoval svatou Markétu, praví nám vsuktku, že to byla „velmi znamenitá malba, jen kdyby na ní nebyla z nemoudré péče o mravnost (slušnost, modestia) poněkud zkažena jedna pozoruhodná část; namalovali jakousi šalebnou látku, aby zakryla polovinu jedné nohy, což je hrubý způsob takto se dívat na věci.“ Jistě nalézal tutéž hrubost v přeplňování klamavými okrasami, by se zakryla nahota staveb, neboť, jak praví na jiném místě, „nezáleží v architektuře ně-

jaké stavby na tom, aby byla pracována v tom neb onom slohu, podle těch neb oněch zevnějších pravidel, nýbrž aby tvořila těleso řádně úměrné, aby se její části vyvažovaly a si odpovídaly, a byť to byly jenom holé kameny, přivlečené z lomu, usazené s uměním nad sebe nebo proti sobě, jen když na konec ustaví celek velmi obezřele odměřený a jehož části si dobře odpovídají."

Kdosi se opovážil nazvati portugalským Eskuriálem onen klášter, též Hieronymitů, který se tyčí v Belemu nedaleko Lissabonu, a jenž jest nejpřeplněnějším vzorem stylu manuelského. Tento styl jest pojmenován po samém králi D. Manuelovi, jenž založil tento dům na konci XV. století z bohatství Východní Asie, přivezeného Portugalci. Opravdu, nic není rozdílnějšího od umění Eskuriálu. Tady ovšem není suchoparnost! Ale umění přeplněné, jež není pro to právě plodem esthetičtější. Neboť v umění jako v přírodě nedávají právě nejlistnatější stromy nejvíce ovoce trvalé krásy.

Hle, jak se o tomto klášteře Belémském vyjadřuje P. Sigüenza v jiné části svého díla: „Protože nynější architektura jest vždy okrašlována listovím a figurami a římsovím, a hemží se nesmyslnými pitvornostmi, a ježto materiál byl velmi tvrdý, práce se dělala nesnadno a jistě vyžadovala mnoho času a spoustu peněz. Co už je teď uděláno, ukazuje, co pravím. Nalézáme mnoho z toho jak v oné fačadě k straně polední, tak v kostele samém, a zvláště v předku kruchty a v dormitáři, která jest všecka z mra-

moru a plná květinových ozdob, růžic, výstupků, krokvin, pyramid a tisíce jiných směšných nápadů, jejichž jména ani neznám, jako ho nevěděl ani ten, kdo to dělal.“ A náš dobrý jeronymita, zvyklý zpívat v tomto chrámu Eskuriálském, jehož massivní zdiva jakoby byla na sebe nakupena kyklopy, praví nám o chrámu jeronymitů Belemských, že „jest z jediné lodi . . . a příční loď jest neobyčejné velikosti, podepřená velmi útlými a křehounkými pilíři, jež tu jsou spíše pro pobavení než z potřeby; což jistě zraňuje ducha kohokoliv, kdo má zdravý úsudek a kdo tomu rozumí.“ A připojuje následující úvahy, veliké hloubky v architekturní estetice: „Architekt, tak píše, spoléhal na pevnost zdí, jež jistě jsou dosti tlusté, aby snesly tíhu a rozpětí klenby. A chtěl uvést v podiv návštěvníky pohledem na tento efektní kousek: taková tíha a visí skoro ve vzduchu! a je to bláznovství a hloupost v dobré architektuře, neboť stavba má býti tak udělána, abych v ní žil pokojně a ne v ustavičném strachu, že se mi shrouť na hlavu.“ Jak P. Sigüenza jistě byl pokojný a bez obav, že mu stavba spadne na hlavu, když zpíval v choru tohoto našeho strašného chrámu Eskuriálského, který jakkoliv veliký zdá se svou úměrností zmenšovati a zúžovati, jakoby se chtěl přizpůsobiti našim postavičkám!

Jest podoben těm „velmi pohodlným světnicím — to ještě praví P. Sigüenza — radostným, jasným a plným velikosti, v nichž nikomu není úzko, ale v nichž každý cítí, jak se mu srdce rozpíná a duch povznáší.“ A duše se o-

pravdu rozpíná, když vstoupíme do tohoto kostela, jehož sloupy jsou jako věže, kde se cítíme pokojni, a v němž velikost jest tak umírněná a jako zlidštěná svou úměrností, že celá stavba, neztrácejíc pranic se své velikosti, vlídně nás přijímá a halí v nevýslovnou mateřskost a ochranu.

Velikost, úměrnost, nahota, žádných květinových ozdob, žádných růžic, výstupků, krokvin, pyramid, aniž jakých jiných směšných kudrlinek a nápadů, jichž ani ti, kteří je dělají, neumějí pojmenovati, neboť to nejsou nikterak věci vymezené mající vlastní funkci, takový jest ráz této stavby, jejíž pustota odpuzuje ty, kteří se nepozdrží dosti dlouho, aby se dali proniknouti jejím přísným kouzlem.

V posudcích takových, jaký jsme slyšeli od Justiho, znova opakuju, z velké části převládají zájmy politické nebo náboženské. Neboť nejsou velmi četni — ať už jsou mínění jakéhokoliv, nevyjímaje ani duchy vzdělané — kdož umějí viděti úsilnou vášnivost, s jakou podnikal všechny své práce tento Don Quijote úřadování, jímž byl Filip II. Jak praví velmi dobře Martin A. S. Shune ve své výborné historii Španěl (*The spanish people, their origin growth and influence*), tento člověk neobyčejný, stále mající na zřeteli věčnou spásu svých poddaných, byl svou chmurnou pýchou, svou mystickou zbožností, svou mocnou individualitou „zosobněním ducha svého národa“, „vpravdě španělským prvním králem celé Evropy“, a ztotožnil se úplně s posedlostí národní, totiž s „vírou, že Španělům zvláště jest uloženo, aby vyhubili kacířství“. Naši předkové na ko-

nec vytvořili, tak dodává Shune, „národ mystiků, v němž každý jednotlivec se cítil v osobním obcování s Bohem, a tak byl schopen všech obětí, všech heroismů, schopný všechno vytrpěti pro tuto věc“. A právě tento duch přísný, jeden a silný mluví v kamenech Eskuriálu ke každému, kdo chce dobře slyšeti — ať už jeho vlastní mínění by bylo jakékoliv.

Čtěte, stále u P. Sigüenza, vypravování o poslední nemoci a smrti tohoto Don Quijota kabinetu, který bojoval a velel pérem. Slyšte jej, když, přijav svátosti umírajících, zůstává samotěn se svým synem a takto mu praví: „Chtěl jsem, abys tu byl při mém skonání, abys viděl, k jakým koncům vše směřuje“. „Zdá se, že toto kníže, jež ve všech věcech byl tak králem a duše tak povznešené, chtěl panovati i nad smrtí a vypořádati se s ní jako pán“, praví nám náš jeronymita. V hodinu smrti držel v ruce týž krucifix jako císař jeho otec. Požádal arcibiskupa, aby mu četl Umučení podle sepsání svatého Jana. K jedné hodině s půlnoci přistoupil k loži jeho zpovědník, aby ho povzbudil a s ním o Bohu pohovořil; i pravil král k jeronymitům, kteří stáli okolo: „Otcové, mluvte mi více; neboť čím více se blížíme k prameni, tím větší žízeň.“ Když D. Fernando z Toleda přistoupil k němu, aby mu podal svíci od Naší Paní Montserratské, král mu pravil: „Počkej s ní, ještě není čas“. A ve tři hodiny k ránu, když mu ji znova nabídl, pohlédl na něho s úsměvem a bera svíci pravil mu: „Tož dej mi ji, přišla hodina má.“

„Jeho posledními slovy, než opustil tento svět, a jež pronesl, jak jen mohl jasně a zřetelně, bylo, že umírá jako katolík, ve víře a poslušnosti Svaté Církve Římské; a líbaje tisíckrát svůj krucifix — ten držel v jedné ruce a v druhé svíci a před sebou měl ostatek San Alsana pro odpuštění — zhasínal, až poklidně zhasl, takže po několika slabých záchvěvech a dvou nebo třech vzdychnutích tato svatá duše vyšla a odebrala se, jak zjevno z tolika důkazů, radovat se do království nad všechna království. Veliký Filip, druhý toho jména, syn císaře Karla Pátého, usnul v Pánu v tomto právě domě a chrámě Svatého Vavřince, který dal zbudovati, a skoro nad svým vlastním hrobem, a to v pět hodin ráno, když jitřní červánky zářily na Východě, a když slunce vynořovalo se, zatíženo světlem neděle, dne světla a Pána světla, a když děti semináře zpívaly jitřní mši, poslední, která se sloužila za jeho život a první jeho smrti, 13. září, v oktávě Narození Naší Paní, o vigiliích Povýšení Svatého Kříže, léta MDXCVIII, čtrnáct let na den po té, co položil poslední kámen celé stavby a dobudování tohoto domu.“ A tuto, v královském klášteře San Lorenzo d' El Escorial byla vypsána smrt jeho zakladatele od P. Fr. José de Sigüenza, z Řádu svatého Jeronýma, dnes již vyhynulého, jenž smrti té byl svědkem.

V Salamance, v květnu 1912.

(*En El Escorial* — Výňatek z *Andanzas y visiones españolas*, Madrid, 1922, pp. 48—57).

W. B. YEATS

IRSKO a J. M. SYNGE

R. 1899 bydlel jsem v hotelu studujících v Latinské čtvrti a kdosi, jehož jméno jsem zapomněl, představil mne Irovi, jenž, chudší ještě než já, měl svou světnici v posledním patře téhož domu. Byl to J. M. Synge, a já, jenž jsem myslel, že znám jménem všechny Irčany, kteří se zabývají literaturou, nikdy jsem o něm neslyšel. Jest pravda, že akademických hodností nabyt na Trinity College, a známo, že Trinity College neplodí duchův uměleckých. Vypravoval mi, že žil ve Francii a v Německu, že studoval literaturu francouzskou a německou, a že by se rád stal spisovatelem. Neměl však, co by ukázal, kromě jedné nebo dvou básní, a impressionistních esaií, plných toho druhu chorobnosti, která má svůj kořen v příliš prodlužovaném snění o methodách výrazu a ve způsobu pozorovati život, přicházející nikoliv ze života, nýbrž z literatury, obrazy odrážené od zrcadla k zrcadlu. Potuloval se mezi lidmi, jejichž život jest tak malebný jako ve Středověku, hraje na housle italským námořníkům, a naslouchaje příběhům, vyprávěným v lesích Bavorských; tento život však nevedl žádného světla do jeho spisů. Naučil se irštině dávno před tím, ale už ji pomalu zapomínal, neboť zajímal ho toliko onen běžný jazyk moderní poesie, který nás již všechny unavoval. Řekl jsem mu: „Opusťte Paříž, nepodaří se vám nikdy nic stvořiti při četbě Racina, a Arthur Symons bude vždy lepším kritikem literatury francouzské než vy. Jděte na ostrovy Aranské. Žijte tam, jako byste tam žil od narození; vyjadřujte život, který by jinak nikdy nenašel

svého výrazu.“ Vracel jsem se z Aranu, a moje obraznost byla plna těchto ponurých ostrovů, kde lidé musejí žít obilí noži pro množství kamení.

Šel na Ostrovy Aranské a jejich život stal se jeho životem: jedl solené ryby a vejce, hovořil irsky většinu času, naslouchal krásné angličtině, jež se rozvinula v krajích irské mluvy, a to nikoliv na újmu irštiny; pravím krásné angličtině, neboť si zachovala svůj slovník Maloryho a překladatelů Bible, svou původní skladbu a své vroucí metafory irštiny. Když Synge začal psát v tomto jazyku, Lady Gregoryová již jím svižně překládala lyrické básně a kusy Dr. Hyda, nebo ze staré irské literatury: ona však jej vnímala sluchem rozdílným od jeho ucha. Synge vybíral slova a věty, a podržel do svého díla, co mohlo vyjádřit jeho osobnost. Nad to vše pak jeho slova a věty tančily rythem neobyčejným, jenž bude vždy nepovědomým každému, kdo není z Ostrovů Aranských, a jenž zvláště u herců, kteří ho neslyšeli přímo z úst autorových, nabyl pověsti odstrašující. A přece rytmus tento jest podstatný, neboť jen on dokonale tlumočí pathetickou okázalost mluvy tmějších obyvatel, jím lze vyjádřit sen, neurčité a přece bezměrné toužení, jímž měl vytvořit dramatickou formu. Uniká výměru, jasným obrysům, všemu, co pochází z vůle, odvrací obraznost ode všeho, co jest přítomností, jako zlaté pozadí na náboženském obraze, a zesiluje v každém dojmu to, co mu přichází z dálky, ze snící paměti a z nebezpečné naděje. Když přinesl *Ve Stínu*

Doliny, svůj první kus, Společnosti Národního Irského Divadla, herci byli u velikých rozpacích nad tímto rythem, ale poznenáhlu nabyli jistoty, že jeho žena z doliny, melancholická jako dytík (ibis hnědý), unášená svou citovostí vně sebe, její vrozená ušlechtilost, ba vznešenost ve vyjadřování, nemohla mluvit jinak, že život všech jeho osobností by se změnil, kdyby nebyl ponechán tento rytmus. Snad žádný irský sedlák nemá již tohoto rytmu ve své řeči, ale jest jisto, že kdyby se byl Synge narodil sedlákem, byl by takto mluvil. Tím stávají se osobnosti jeho obraznosti poněkud nehmotnými; to jim dodává jakési nevinnosti i v jejich hněvu a v jejich proklínání. Jest to jeden způsob jejich tvůrce, jímž se staví k světu, neboť zatím co se stává nepřímým a dumavým náraz vůlí mezi jeho osobnostmi, pomáhá mu pozorovati námět jeho umění očima jasnými, nezkalenými; uchováti plnost umění ve věku rozumovém a úmyslném. Ať píše o starých žebrácích u cesty, nařikajících si na bídu a ošklivost života, nebo na stařenu z Ostrovů Aranských, oplakávající své utopené syny, neb o mladé ženě, provdané za starého, nemá žádného přání něco změnit; všichni tito lidé jdou jako před otevřeným oknem, šeptajíce neobyčejná, vzrušující slova.

Bez krásného sestrojení není dramatu, ale bez krásného jazyka, bez jazyka mocného, osobního, není literatury, nebo aspoň velké literatury. Rabelais, Villon, Shakespeare, William Blake byli by se vzájemně poznali podle

jazyka. Ten neb onen z nich uměl sestrojiti děj, ale všichni mají jazyk zvučný a živoucí. To až spisovatelé moderního dramatického ruchu, naši pavědečtí dramaturgové, naši jevištní naturalisté usmyslili si, že budou jako největší, vystavující tak herce výsměchu i nejposlednějšího diváka. Píší v onom jazyku neosobním, jenž pramení nikoliv ze života individuálního, ale z potřeb obchodu, parlamentu, obchodních škol, ze zběžného cestování po železnicích.

Umění a společenské řády proto se kazí, že živel, který mají chrániti a který jim přichází ode všech lidí, začíná práchnivěti. Literatura se porušuje, jakmile přestává pečovati o to, aby zkrásnila nebo oživila jazyk, který ji spojuje s celým životem, a když se setkáváme s kritikou učencovou, s úmyslem reformátorovým a s logikou vědeckou tam, kde by se mělo nalézati jen snění prostého srdce, zušlechtěné osobnosti takového Leara nebo nějakého Don Quichotta, jichž nemožno přivésti z míry. Nesmí se zapomenouti, že smrt jazyka, nahrazení slov a rhytmů, jež se mění od člověka k člověku, větami skoro tak neosobnými jako algebra, není než jednou stránkou tyranie věcí nehmotných. Právě jsem pročítal balík německých divadelních her, a našel jsem tam všude žádost vyjádřiti nikoliv naděje, poplachy, vzruchy a bouře, společné každému člověku, nýbrž politiku nebo vášeň sociální, zastřenou nebo otevřenou propagandu. Hned jest to souboj, jež třeba odsouditi; hned to jsou myšlenky nějaké herečky, přicházející z volného divadelního života, jež

třeba stavěti proti předsudkům města a staré mody; hned je to nepřátelství mezi křesťanstvím a pohanstvím dneška, jež má nejasný symbol ve zvonu, svrženém s věže duchy lesními (vlastně „duchy ode dřeva“). Srovnávám díla těchto dramaturgů s největšími kusy jejich mistra Skandinávského, a připomínám si, že ani on, jenž vytvořil tolik osobností dobře kreslených, nestvořil ni jedné osobnosti plné, oplývající životem, ni jednoho člověka geniálního, jemuž bychom mohli věřiti, a že i u něho, ať to třebaš Císař a Galilejčan, již takto sdružení jsou vlastně jeho hlavními osobnostmi, jsou podřízeni jisté tendenci, jistému hnutí, jisté energii neživoftné, nebo jistému sledu idejí, které sama jejich logika změnila v jakýsi mechanismus — zkrátka vždy v něco jiného než lidský život.

Když individuální život nezhlíží se a nelibuje si již ve své vlastní energii, když tělo nestalo se bujarým a krásným činností a úkony denního života, když lidé nezakouší již potěšení z roucha krásně strojného, můžeme býti jisti, že žijeme dobu přechodnou, velmi pomíjivou, mezi vynálezy pokolení, jež brzy zhasne. Kdyby Homér žil dnes, musel by zápasiti s pokušením, aby nehledal námětu k své básni v kráse Helenině, které si žádal kdekterý muž, rovněž ne v moudrosti a vytrvalosti Ulyssově, který byl žádostí kdekteré ženy, ale v tom, co kdosi by snad popisoval jako „nevyhnutelné soupeření“ z příčin ekonomických, mezi venkovem a maloměstý a velkoměstem Trojí, představující kdož ví jakou tendenci centralisační.

Divadlo Syngovo má to společné s velkým divadlem světa, s divadlem Řeckým a divadlem Indickým, s tvůrcem Falstaffa, s Racinem, že se zajímá o jazyk a život individuální. Podobá se jim též úsilnou snahou o to, co jest trvalé a vznešené, a čeho se mu dostalo nikoliv z knih, o tom jsem přesvědčen, ale tehdy, když naslouchal starým zkazkám po dvorcích, a když srovnal jejich obsah s realitou. Jediná literatura irských sedláků jest v jejich písních, často plných přepjatého milování; a v jejich vypravováních o králích a dětech královských. „Chci oplakávati svou spokojenost, nikoliv pro Boha, ale proto, že již není Finna a Fiannú“, praví Oisin* ve svém vypravování. Každý spisovatel, ba každý malý spisovatel, jenž náležel veliké oné tradici, měl svůj sen nemožného vznešeného života a čím jest větší, tím více se zdá pohroužen v jakési krásné a hořké snění. Někteří, a to byli první básníci světa, mu dali výraz přímo, jiní smísili jej tak subtilně s realitou, že třeba den práce na to, aby byl od ní odloučen; jiní nám jej přibližují, ukazujíce, co se mu nejvíce přičí. Synge opravdu nám ukazuje osobnosti ošklivé, znetvořené nebo vinné, ale tyto osobnosti, jež nevede žádné praktické toužení, jsou vedeny snem tohoto života nemožného. Abychom mohli pocítiti, s jakou silou jeho žena z údolí sní o dnech, jež budou zcela živoucí, ona, jež je ženou, „již nelze snadno uspokojiti“, tráví své dni mezi starým manželem s kyselou tváří, člověkem, jenž se pomátl na horách, zbabělým chasníkem a potulným ochlastou. A obě slepé osobnosti ve

Studnici Světců jsou tak přetvořeny snem, že volí raději slepotu než skutečnost. Mluví nám o výjevech ze skutečného života, ale ví, že umění nikdy si nevypůjčilo než symboly od toho, co oko může viděti nebo rukama měřiti.

Právě to, že osobnosti tyto jsou stále vroucně zaujaty snem, dodává jeho kusům prudkého pohybu, jejich svižnosti. Ve většině dramatických spisů naší doby, a toť jeden z důvodů, proč naši dramaturgové nepocifují potřeby lepšího jazyka, bývá vždy vyzdvižen nějaký prostý motiv do plného světla jeviště. Ve *Studnici Světců* divák nenajde, že by vůle byla něčím takovým pobádána, a když vidí hráti tento kus, ptá se, proč výjevy jsou spojeny způsobem tak volným, proč vše to jest, abychom tak řekli, tak ploché, proč jest tolik pohodlné zdlouhavosti v hovoru, i když jest sebe vášnivější. Při *Stínu v Dolině* bude se tázati: „Proč tato žena opouští tak snadno svůj dům? Což nemůže jinak, nebo jest spokojena, že odchází? Proč všechno toto není jasnější? Proto, že každý, kdo jest zapíat do velkých událostí, koná mnoho věcí, aniž ví dobře, proč je koná. Sotva chápe, proč její konání má jistou formu, proč jest velká nebo malá, plavovlasá nebo snědá. Pocifuje nad tím pohnutí, že nechápe. Jest hnána touhou a žádostmi, jež potřebují býti vyjádřeny, nikoliv slovy jako: „Obdivuji tohoto člověka“, nebo „Musím odejít, ať chce nebo nechce,“ ale slovy, hlasem rytmovaným, pohyby, jež unikají analýse. Nad to nade vše má něco, co mají toliko děti obraznosti tohoto jedinečného umělce: jest opo-

jena snem, jemuž sotva rozumí, který ji však má jako něco, nač si vzpomínáme jen zpola při procitnutí.

Občas v historii některý člověk pronáší některé prosté věty, jež žijí věčně, protože život tohoto člověka jim dodává síly a smyslu. Jsme jimi dojati jako posledními slovy osobností Shakespearových, jež sbírají v sebe úhrn energie dějové, a tak dodávají zvláštního smyslu věcem a polozapomenutým příhodám, jako křik, jímž plní vzduch bojující v noční bitvě . . . Často dvacet slov stačí, jako když opakujeme : „Jsem služebníkem Boha Války a rozumím tomu krásnému umění Mus,“ všechno, co zůstalo z kteréhosi řeckého básníka a korsára. A nápis, který Swift složil latinsky na svůj náhrobek, není-liž nesmrtelnější než jeho pamflety, a možná nesmrtelnější než jeho velká allegorie ? „Odešel tam, kde divoké rozhořčení nebude již škubati jeho srdcem.“ Zdá se mi, že v *Básních a Převodech* Syngových se nalézají také jisté divoké věty, krásné nebo melancholické, jež se budou připomínati v naší historii, neboť jest za jejich vášnivostí jeho hádka s nevědomostí, a pak ty vášnivé události, jimiž jsou jeho knihy.

Co se týká prudkých citů, jež vybuchují v krátkém vzplání v *Otázce*, ačkoliv jsou skryty pod množstvím zdvořilostí a mlčení, jeho genius nikdy nepřiváděl na svět těchto lvíčků. Nebyl by mohl milovati, kdyby nebyl nenáviděl, ani ctíti, kdyby nebyl opovrhoval ; přece však jeho nenávisť a jeho láska hýbaly jím, myslím, velmi zřídka, neboť celá jeho přirozenost pozdvihovala se k vidění světa,

v němž nenávisť hrála s grotesknem, v němž láska stávala se extatickým rozjímáním života vznešeného.

Pravil mi jednoho dne: „Musím sjednotit asketismus, stoicismus, extasi; dva z těchto prvků se nalézají pohromadě, ale ne všechny tři;“ a síla, která ho měla k tomu, aby se zalíbením kladl drsné ctnosti vedle ctností roztočilých, hořké vedle sladkého, sůl vedle rtuti, kámen vedle elixiru, probudila v něm hlad po výjevech hrubých, sveřepých, po věcech šeredných a překvapujících, po všem tom, co opovídá boj naší naději. V *Přechodu Sheeji* jest zatlačen rozjímáním příliš daleké krásy života, aby ukojil jeho rozmar. V jeho díle obrazy vlídné, vždy přítomné jeho duši, neobejdou se bez obrazů chmurné skutečnosti, a čím větší jest záření, tím hlubší i tma. Jako „Usheen“ na Feniany“, tak si vzpomíná na svého učitele a své přátele, ale nemůže vyvrhnouti ze svého ducha kašel, starobu a hlas zvonu. Stará žena *Jezdců k Moři*, v smutku nad svými šesti krásnými hochy, žaluje na prchání krásy a síly, kdežto opilá žena v *Svatbě Čínařově* jest jen opilejší a zlodějštější, protože si připomíná velké královny. A co vlastně, ne-li žádost života vroucnějšího, jako u Usheena žádost „jeho zlatistého lososa moře, jeho svobodného sokola vzduchu“, jest příčinou, že děvčata v *Hrdinovi Západu* dávají přednost vrahovi přede všemi muži pokojnými, na nichž spočinuly jejich oči? Každá osobnost těchto kusů smavých, bolestných, heroických, jest jako malé děti, jež poslouchají vypravování babiččino, a jež sní potom

v chmurné noci, že jsou ve velkých zlatých domech, kde se prohánějí na kropenatých koních, a jež se probouzejí třesouce se zimou, doškovou střechou na ně kape a hladový osel hýká na dvoře.“

Toliko na konci v jeho *Deidře Bolestí*, kterou zanechal nedokončenu, jeho nálada se nezměnila. Věděl již dvanáct měsíců, že zemře, ačkoliv toho nikomu neřekl, leda své nevěstě, i zasvětil všechny své myšlenky tomuto kusu, aby jej dokončil. Často se vzdával naděje a říkal, že nemůže. I hrála jeho nevěsta kus nemocnému v jeho světnici a dodávala mu odvahy, že bral věc znova a znova do práce. A tu, zvláštním řízením, neboť začal kus psát před posledním shroucením svého zdraví, jeho osobnosti probouzely se z jakékoliv illuse a myslely jedině na smrt, jakoby jeho duše již prahla žízni po ohnivých studnicích, kde není nic groteskního, ale jen sama krása bytuje.

Byl to člověk samotářský, neprojevující se na venek, nežádající nikdy soucitu, nikdy si nestěžující, nevyhledávající sympathie, kromě okamžitých výkřiků jeho *Básní a Převodů*: všechn halící se v snění, nevědoucí nic o nových knihách ani o žurnálech, čtoucí toliko velké mistry. Nebyl za to než více nenáviděn; dal své zemi, čeho tolik potřebovala: nepohnutelného ducha, v němž se nalézal vždy poslední den, zvuk trouby, příchod Soudu.

---

* Tak se říká v Irsku Ossianovi.

Petr Jakovlevič Čaadajev

PRVNÍ LIST O FILOSOFII DĚJIN

Adveniat regnum tuum.

Madame, je to Vaše prostota, je to Vaše přímost, co miluji, čeho si u Vás nejvíce vážím. Sudte, zda mne Váš dopis nemusil překvapiti. Vždyť právě tyto milé vlastnosti mě ve Vás okouzly, když jsem se s Vámi seznámil, a pohnuly mě k tomu, abych s Vámi hovořil o náboženství. Vše vůkol Vás mně spíše prikazovalo, abych mlčel. Sudte tedy ještě jednou, jaký byl můj údiv, když jsem dostal Váš list! Toť vše, co Vám, Madame, chci říci stran svého mínění o Vaší povaze, jež mi přisuzujete. Nemluvme již o tom, a přistupne hned k vážné části Vašeho dopisu.

Především, odkud se bere ten zmatek ve Vašich myšlenkách, který Vás tolik rozrušuje, který Vás vysiluje, jak pravíte, tou měrou, že škodí Vašemu zdraví? To by bylo přec smutné ovoce našich rozhovorů. Místo klidu a pokoje, který měl nový cit, probuzený ve Vašem srdci, způsobiti, jsou tu úzkosti, skrupule, div ne výčitky, jež zavínil. Než co bych se tomu divil? Jest to přirozený následek toho ža-

lostného stavu věcí, který se u nás zmocňuje všech srdcí a všech duchů. Vy jste se toliko poddala působivosti sil, které zde hýbají vším, od nejvznešenějších hlav společnosti až po otroka, který nežije leč pro potěšení svého pána.

Ostatně, kterak byste tomu byla odolala? Samy ty vlastnosti, které Vás liší od davu, působí, že podléháte tím více zhoubnému vlivu vzduchu, jež vdechujete. Což mohlo to málo, jež jsem si Vám dovolil říci, ustáliti Vaše myšlenky uprostřed všeho toho, co Vás obklopuje? Mohl jsem vyčistiti ovzduší, v němž žijeme? Měl jsem předvídati, co z toho vyplyne, já to skutečně předvídal. Odtud ony časté zámlky, tak málo vhodné k tomu, aby naplnily Vaši duši jistotou, že přirozeně Vás musely spíš pomásti. A tak, kdybych nebyl přesvědčen o tom, že sebe větší trýzeň, způsobená náboženským citem, nedokonale probuzeným v srdci, jest přece lepší úplného spánku, nezbývalo by mně, než litovati své horlivosti. Ale ty mátohy, které dnes zatemňují Vaše nebe, jednou se rozptýlí, jak doufám, v blahé rose, která zúrodní símě, vržené do Vašeho srdce, a úspěch, jaký dokázalo několik bezvýznamných slov, je mi pevnou zárukou větších úspěchů, jež úsilí Vašeho vlastního myšlení později zcela jistě dokáže. Odevzdejte se, Madame, bez obav vzruchům, jež náboženské ideje ve Vás vzbudí: z tohoto čistého zřídla mohou vytrysknouti jen čisté city.

Pokud se týče věcí zevnějších, ať Vám stačí pro dnešek věděti, že ta nauka, která se zakládá na nejvyšším principu *jednoty* a přímého podávání pravdy jejími služebníky v nepřetržitém sledu po sobě jdoucími, musí se nejdokonaleji shodovati s pravým duchem náboženství; neboť duch ten jest všecek obsažen v ideji splynutí veškerých mravních sil na světě v jednu myšlenku, v jeden cit, a v postupném zřizování společenské soustavy neb *Církve*, která by zjednala pravdě vládu mezi lidmi. Každá jiná nauka, už jen tím, že se vzdaluje od prvotní nauky, daleko od sebe zahazuje účinek onoho vznešeného vzývání Spasitelova: *Můj Otče, prosím tě, ať jsou jedno, jako my jedno jsme* (Jan XVII. 11), a nechce království Božího na zemi. Ale z toho nenásleduje, že jste vázána zjevovati tuto pravdu před světem: jistě to není Vaše povolání. Sám princip, z něhož vyvěrá tato pravda, ukládá Vám naopak za povinnost, vzhledem na Vaše postavení ve světě, abyste v něm viděla toliko vnitřní světlo své víry, a nic více. Pokládám se za šťastna, že jsem přispěl k obrácení Vašich myšlenek k náboženství; ale pokládal bych se za nešťastna, Madame, kdybych tím byl zároveň způsobil Vašemu svědomí nesnáze, které by nemohly posléze neochladiti Vaši víry.

Tuším, řekl jsem Vám kdysi, že nejlepším prostředkem, jak si uchovati náboženský cit, jest přizpůsobiti se všem od

Církvě předepsaným úkonům. Tato cvičba v poslouchání, která v sobě tají víc, než si myslíme, a kterou si ukládali největší duchové s rozvahou a vědomím, jest pravdivou poctou, již vzdáváme Bohu. Nic tolik neutvrzuje ducha v jeho víře, jako přísné plnění všech závazků, jež s ní souvisí. Mimo to většina obřadů v křesťanském náboženství jest dílem nejvyššího rozumu, a proto působí mocně na každého, kdo se dovede prodchnouti pravdami, jež vyjadřují. Jest toliko jediná výjimka od tohoto pravidla, jinak svrchovaně obecného, a to tehdy, když v sobě cítíme víru vyššího řádu, než jakou vyznávají davy, která povznáší duši až k samému prameni, odkud prýští všecky naše jistoty, a která nicméně se neprotiví víře lidu, nýbrž naopak ji podpírá; tehdy, a jen tehdy jest dovoleno opomíjeti vnější zachovávání pravidel, abychom se mohli tím více věnovati důležitější práci. Avšak běda tomu, kdo by měl šálení své marnivosti, klam svého rozumu za mimořádné světlo, jež ho osvobozuje od obecného zákona! Co můžete Vy, Madame, činiti lepšího, než odíti se tím *šatem* pokory, který tolik sluší vašemu pohlaví? Věřte mně, to může nejlépe utišiti Vaši pobouřenou mysl a naplniti lahodou Váš život.

I když mluvíme, jak o tom svět smýšlí, jest, prosím Vás, pro ženu, jejíž vzdělaný duch se dovede kochati ve studiu a v mocných dojmech rozjímání, přirozenější způsob žití,

nežli život poněkud vážný, z velké části věnovaný náboženské myšlence a praksi? Pravíte, že nic tak při četbě nepoutá Vaši obraznost, jako kresba oněch tichých a vážných bytostí, jejichž zjev uklidní duši a na okamžik vytrhne z bolestné a šedé skutečnosti, jako zjev krásné roviny na sklonku dne. Nuže, nejsou to nijaké vybájené obrazy; záleží toliko na Vás, abyste uskutečnila některou z těchto rozkošných vidin; nic Vám k tomu nechybí. Vidíte, že nekáží žádnou krutou morálku; ve vašich zálibách, v nejpříjemnějších snech Vaší obraznosti hledám to, co může dáti mír Vaší duši.

V životě jest určitá položka, která se nevztahuje na bytí hmotné, nýbrž která se týká bytí duchového; nesluší se jí zanedbávati: jest řád pro duši, jako jest řád pro tělo; třeba, abychom se mu uměli podříditi. Jest to stará prúpověď, vím to; ale myslím, že v naší zemi má posud velmi často volnou platnost něčeho nového. Neboť jest to jednou z nej-smutnějších věcí naší prazvláštní civilisace, že dokonce i pravdy nejběžnější, a to i národům v jistých směrech daleko ne tak pokročilým, jak jsme my, musíme teprve objevovati. To je tím, že jsme nikdy nekráčeli s ostatními národy; nepatříme do žádné z velikých rodin lidského pokolení; nejsme ani ze Západu ani z Východu, a nemáme tradic ani toho ani onoho. Byli jsme postaveni jakoby

mimo čas, a povšechná výchova lidského pokolení se nás nedotkla.

Ona podivuhodná souvislost lidských idejí v posloupnosti věků, ony děje lidského ducha, které jej přivedly do toho stavu, v němž jest dnes v celém ostatním světě, neměly na nás nižádného účinku. Co jinde tvoří odedávna vlastní živel společnosti a života, jest pro nás jen teorií a hloubáním. A na příklad Vy, dlužno Vám to říci, Madame, která jste tak šťastně uzpůsobena, abyste vnímala vše, co jest dobrého a pravdivého na světě, Vy, která jste stvořena, aby Vám neušlo nic z toho, co skýtá nejsladší a nejčistší radosti duše, kam jste, prosím, dospěla se všemi těmito přednostmi? Že posud hledáte, ne, co by vyplnilo život, ale den. Chybí Vám zhora i věci, které jinde tvoří onen nezbytný rámeček života, v němž se všechny události denní tak přirozeně řadí, nezbytná to podmínka zdravého mravního bytu, jako dobrý vzduch jest podmínkou zdravého bytu hmotného. Chápete, že tu posud ani neběží o mravní zásady a o filosofické poučky, nýbrž zcela prostě o život dobře spořádaný, o ty zvyky, o ty sklony vzdělané osoby, které dopřávají mysli pohody, které uvádějí duši v pravidelný pohyb.

Popatřte vůkol sebe. Což netrčí kdekdo jednou nohou ve vzduchu? Řekli bychom, že se všichni rozcestovali. Pro

nikoho není tu vymezeného okruhu bytí, pro nic dobrých návyků, pro žádnou věc pravidla; ani domácího krbu tu není; nic, co by poutalo, nic, co by probouzelo vaši náklonnost, váš cit, nic, co by trvalo, nic, co by zůstávalo; vše uniká, vše prchá, nezanechávajíc stop ani venku ani v nás. V našich domech to vypadá, jako bychom tam jen tábořili; ve svých rodinách vypadáme jak cizinci; ve svých městech vypadáme jak kočovníci, víc ještě než ti, kteří spásávají naše stepi, neboť ti více lnou k svým pustinám než my k svým obcím. A nemyslete si snad, že tu jde o věc bezvýznamnou. Jsme dost ubozí, nepřidávejme k ostatním svým bédám ještě neznalost sebe, nečiňme si nároků na život ryze duchovní; učme se žítí rozumně ve skutečnosti nám dané. Napřed však si ještě promluvme maličko o naší zemi, neodchýlíme se tím od svého předmětu. Bez tohoto úvodu byste nemohla porozuměti tomu, co Vám chci říci.

Všichni národové mívají období prudkého varu, vášnivého nepokoje, kdy jednají bez rozvážného důvodu. Tehdy lidé bloudí po světě, tělem i duchem. Toť věk velkých vznětů, velkých výprav, velkých vášní u národů. Národy se tu bouřně ženou bez patrného cíle, nikoli však bez užitku pro příští potomstvo. Všechny společnosti prošly těmito dobami. Ony jim skýtají jejich nejživější vzpomínky, jejich čarovné zkažky, jejich poesii, jejich nejmocnější a nejplodnější

myšlenky: jsou to nezbytné základy všech společností. Jinak by se neměly čeho v své paměti přichytili, čím se rozníti; lnuly by jen k prachu své země. Tato zajímavá epocha v dějinách národů jest jejich mládím, jest to chvíle, kdy jejich schopnosti se nejmocněji rozvíjejí, vzpomínka na ni jest radostí a poučením zralého věku. My však nemáme nic takového. Napřed surové barbarství, potom hrubá pověra, pak cizí panství, kruté, pokořující, jehož ducha později podědila národní moc, toť smutné dějiny našeho mládí. U nás nebylo nic podobného onomu věku bujaré činnosti, krajního závodění mravních sil národů. Úsek našeho pospolitého života, který odpovídá té době, byl vyplněn potuchlým a chmurným bytím, bez kypivosti, bez odvahy, jež nic nevzněcovalo leč zločin, jež nic nemírnilo leda otroctví. Nijaká okouzlující vzpomínka, nijaký půvabný obraz v paměti, nijaké působivé poučení v národním podání. Proběhněte mžikem všecka století, kterými jsme prošli, celou plochu, kterou jsme osídlili, nenajdete jedině poutavé vzpomínky, jedině úctyhodné památky, která by Vám hovořila mocně o dobách minulých, která by Vám je vykreslila způsobem živým a malebným. Žijeme toliko v nejtěsnějším přítomnu, bez minula a budoucna, uprostřed mrtvého zátíší. A když se občas pohneme, není to ani z naděje ani z touhy po nějakém obecném dobru, nýbrž z klukovské rozpustilosti

dítěte, jež se vzpíná a napřáhá ruce po tretce, kterou mu podává chůva.

Skutečný vývoj člověka ve společnosti ještě se nezačal u národa, jehož život se posud nestal spořádanějším, snazším, příjemnějším, než za nejistot prvotného věku. Dokud se ještě společnosti zmítají bez zásad a bez pravidel, i pro věci denní, a dokud není život uspořádán, kterak chcete, aby tam dozrávaly zárodky dobra? Jest to chaotické vření mravních živlů, podobné převratům kůry zemské, jež předcházely nynější stav planety. My jsme posavad v tom.

Naše první léta, jež uběhla v nehybné tuposti, nezanechala nižádné stopy v našem duchu, a my nemáme nic osobitého, na čem by mohla spočinouti naše myšlenka; jsouce vyřazeni, podivným osudem, z všeobecného pohybu lidstva, nic jsme si neshromáždili, ani *tradiční* ideje lidského pokolení. A přece právě na těchto ideách se zakládá život národů; z těchto idejí vyvěrá jejich budoucnost a pochází jejich mravní rozvoj. Chceme-li nabýti stejného vzhledu jako ostatní civilisovaní národové, třeba, abychom jaksí znovu prošli celou výchovou lidského pokolení. Máme k tomu dějiny národů, a jest před námi výsledek staletého ruchu. Není pochyby, že je to úkol nesnadný, a snad jednomu člověku není ani přáno, aby vyčerpal předmět tak obrovský; ale především dlužno věděti, oč jde, jaká jest

taťto výchova lidského pokolení, jaké jest místo, jež zaují-
máme v obecném řádu.

Národové žijí toliko silnými dojmy, které uplynulé věky
zanechaly v jejich mysli, a stykem s jinými národy. Proto
lze na každém jednotlivci pozorovati jeho poměr k celé-
mu lidstvu.

Co jest život člověka, dí Cicero, není-li přítomnost s mi-
nulostí spiata vzpomínkami na předchozí děje? My však,
kteří jsme přišli na svět jako děti nezákonné, bez dědictví,
bez souvislosti s našimi předky na zemi, nemáme v svém
srdci nic z těch vědomostí, které tu byly již před našim
zrozením. Každý z nás musí se snažiti, aby sám opět na-
vázal nit přetrženou v rodině. Co jest u jiných národů
zvykem, pudem, to si my musíme vtlouci do hlavy ranami
kladiva. Naše vzpomínky nepřesahují včerejšek; jsme si
skoro sami sobě cizinci. Kráčíme v čase tak podivně, že
tou měrou, jak postupujeme, minulý den nám uniká bez
navratu. Jest to přirozený následek kultury dovezené a
napodobené. Není u nás vnitřního vývoje, přirozeného
kroku; nové ideje vymetou staré, poněvadž nevzniknou
z těchto, nýbrž spadnou k nám bůhví odkud. Tím, že přijímá-
me toliko ideje úplně hotové, není náš rozum zbrázděn tou
nevyhladitelnou stopou, kterou vrývá do ducha postupné
pronikání idejí, tvořící jeho sílu. Rosteme, ale nezrajeme;

pokračujeme, ale v šikmé linii, to jest v té, která nevede k cíli. Jsme jako děti, které nebyly vedeny k samostatnému myšlení, když se stanou muži, nemají nic svého; všechno jejich vědění jest na povrchu jejich bytosti, všechna jejich duše jest mimo ně. Takový právě jest náš stav.

Národové jsou zrovna tak mravními bytostmi jako jedinci. Vychovávají je věky, jako léta lidi. Možná říci do jisté míry, že jsme národem výjimečným. Patříme mezi ty národy, kteří jakoby ani netvořili skutečnou část lidského pokolení, nýbrž byli tu jen na to, aby dali světu nějakou důležitou poučenou. Jistě že nebude zmařen úkol, který nám osudem jest přidělen; ale kdo zná den, kdy sami sebe nalezneme uprostřed lidstva, a kolik běd zakusíme, než se splní naše určení?

Národové Evropy mají společnou fysiognomii, rodinnou podobnost. Přes celkové rozštěpení těchto národů na větev latinskou a germánskou, na obyvatele jihu a severu, jest tu společné pouto, které je všechny víže v jeden svazek, velmi patrný každému, kdo probádal jejich obecné dějiny. Víte, že ještě před nedávnem celá Evropa se nazývala křesťanstvem, a to slovo mělo své místo ve veřejném právu. Kromě tohoto společenského znaku má každý z těchto národů též znak vlastní, ale obojí není leč z dějin a tradice. To bohatství idejí zdělili tito národové po předcích. Každý

jednotlivec se jimi živí, bez námahy, bez práce přijímá tylo pojmy rozptýlené ve společnosti a těží z nich. Porovnejte to a vizte, zda si můžeme my něco takového odnésti z prostého styku se základními ideami, abychom toho pak užili, ať dobře či zle, v pořádání svého života? A povšimněte si, že tu neběží ani o studium ani o četbu, ani o nic literárního neb vědeckého, nýbrž prostě o vzájemné působení duchů; o ty ideje, které se zmocňují dítěte v kolébce, které je obklopují v jeho hrách, které mu našeptává matka za hýčkání; které ve způsobě různých citů vnikají do morku jeho kostí se vzduchem, jež dýchá, a které vytvořily jeho mravní bytost ještě dříve, než se ho zmocnil svět a společnost. Chcete zvědět, které jsou to ideje? Jsou to ideje povinnosti, spravedlnosti, práva, pořádku. Vyvěrají ze samých dějů, jež tam vytvořily společnost; jsou podstatnými kroky sociálního řádu v těchto zemích.

Takové jest ovzduší Západu; jest to víc než dějiny, víc než psychologie, jest to fyziologie evropského člověka. Máte něco, čím to nahraditi u nás? Nevím, možno-li vyvoditi z toho, co jsme řekli, něco absolutně platného a postoupiti k nějaké přesné poučce; ale je dobře patrné, že tento podivný stav národa, který nemůže svou myšlenku vpojití do žádného sledu idejí, postupně ve společnosti vznikajících a ze sebe zvolna se rozvíjejících, který neměl

účasti na obecném pochodu lidského ducha než jen slepou, povrchní, velmi často nezapnou nápodobou jiných národů, musí mocně působiti na ducha každého jednotlivce v tomto národě.

Shledáte tudíž, že nám všem chybí jistá pevnost, jistá myšlenková metoda, jistá logika. Syllogismus Západu jest u nás neznám. V našich nejlepších hlavách není leč pouhá lehkovážnost. Nejlepší ideje, plané záblesky, ježto jim chybí spojení neb souvislost, ruší se v našem mozku. V přirozenosti člověkově tkví, že ztroskotá, nenajde-li si způsob, jak se přiřaditi k tomu, co jej předchází, a k tomu, co po něm následuje. Tehdy mu uniká všechna stálost, všechna jistota. Cítí se ztracen ve světě, poněvadž jej nevede pocit ustavičného trvání. Ve všech zemích jsou takoví ztracenci; u nás jest to obecný jev. Není to ona lehkost, kterou kdysi vyčítali Francouzům, neboť u nich to byl vlastně snadný způsob chápání, nevylučující ani hloubku ani šíři ducha a vnášející do společenského styku neskonalé mnoho půvabu a kouzla; jest to potřestěnost života bez zkušenosti a bez prozíravosti, jemuž nejde o nic více než o pomíjivou existenci jedince, bez ohledu na celek; kterému nezáleží na cti ani na prospěchu jakéhokoli společenství myšlenek a zájmů, ani na odkazech rodinných a na tom množství předpisů a vyhlídek, z nichž se skládá všude tam, kde rád věci spočívá na

vzpomínce minula a představě budoucna, život veřejný i život soukromý. V naší hlavě není naprosto nic obecného; vše jest tu individuální, vše kolísavé a neúplné. Dokonce i v našem pohledu shledávám cosi záhadně pustého, chladného, nejistého, co se podobá poněkud fysiognomii národů, postavených nejniže na společenském žebříku. V cizině, zvláště na jihu, kde jsou fysiognomie tak oduševnělé a tak výmluvné, mnohokrát, když jsem srovnával tváře svých krajanů s tvářemi domorodců, zarazil mě tento němý výraz našich obličejů.

Cizinci vytkli jako naši vlohu jistý způsob bezstarostné smělosti, kterou lze postřehnouti obzvláště u nižších tříd národa; poněvadž však jim bylo dáno pozorovati jen určité ojedinělé projevy národní povahy, nemohli posouditi celek. Neviděli, že táž příčina, která nás mnohdy činí tak odvážnými, působí také, že nejsme nikdy schopni hloubky a vytrvalosti; neviděli, že to, co nás činí tak lhostejnými k nebezpečím života, činí nás lhostejnými i ke všemu dobru, ke všemu zlu, ke vší pravdě, ke vší lži, a že je to právě to co nás olupuje o všechny mocné pružiny, které ženou lidstvo na cesty k zdokonalení; neviděli, že je to právě tato líná odvaha, která zaviňuje, že u nás i vyšší třídy, dím to s velkou bolestí, nejsou prosty chyb, jež jinde se nacházejí jen u těch nejnižších; neviděli konečně, že, máme-li některé přednosti

národů mladých a málo pokročilých v civilisaci, nemáme žádnou přednost národů vyspělých a s vysokou kulturou.

Tím ovšem nikterak netvrdím, že se u nás najdou jen samé chyby, a u národů evropských samé ctnosti, Bůh uchovej! Ale pravím, že, chceme-li souditi národy, třeba studovali jejich obecného ducha, kterým žijí, neboť jen tento duch může je přivésti k dokonalejšímu mravnímu stavu a k neomezenému rozvoji, a ne ten neb onen rys povahový.

Dary podléhají jistým silám, umístěným na vrcholu společnosti. Nemyslí samy: jest mezi nimi jistý počet myslitelů, kteří myslí za ně, kteří podněcuji kolektivní chápavost národa a nutí jej, aby kráčel ku předu. Zatím co malý počet hloubá, ostatní cítí, a obecný pohyb nastává. Vyjma některé zdivočelé rasy, které si uchovaly z lidské přirozenosti jen tvářnost, platí to o všech národech země. Primitivní národové evropští, Keltové, Skandinávci, Germáni, měli své druidy, své skaldy, své bardy, kteří byli svého druhu vlivnými mysliteli. Pohledte na ony národy severní Ameriky, které hmotná civilisace Spojených Států tolik usilovala zničiti; jsou mezi nimi lidé podivuhodné hloubky.

Nuže, ptám se Vás, kde jsou naši mudrci, kde jsou naši myslitelé? Kdo myslil kdy za nás, kdo dnes myslí za nás? A přec, ležíce mezi oběma velikými díly světa, mezi Výcho-

dem a Západem, opírajíce se jedním loktem o Čínu a druhým o Německo, měli bychom v sobě slučovatí oba hlavní prvky bytosti duchové, obraznost a rozum, a zjednotiti ve své civilisaci dějiny celé zeměkoule. Takový úkol nám však Prozřetelnost neurčila. Nejen to, zdá se, jakoby se vůbec nestarala o náš osud. Zastavila u nás svou dobrotivou působnost na ducha lidí, ponechala nás úplně samy sobě, nechtěla se nic plésti mezi nás, nechtěla nás ničemu naučiti. Pro nás neplatí žádná zkušenost časů; věky a pokolení pro nás uběhly bez užitku. Mohlo by se říci při pohledu na nás, že obecný zákon lidstva byl pro nás odvolán. Osamoceni ve světě, nic jsme světu nedali, v ničem jsme ho nepoučili; jedinké ideje jsme nevložili do spousty lidských idejí; ničím jsme nepřispěli k pokroku lidského ducha, a vše, co se k nám doneslo z tohoto pokroku, jsme zpotvořili. Od prvního okamžiku našeho pospolitého života nevzešlo z nás nic pro obecné dobro lidí, ani jedna užitečná myšlenka nevyklíčila z neplodné půdy naší vlasti; ani jedna veliká pravda nevyšlehla z našeho středu; nesnažili jsme se nic sami vymysleti, a z toho všeho, co jiní vymyslili, přejali jsme toliko klamný vnějšek a marný přepych.

Podivná věc! I v oboru vědy, která obsáhá vše, naše dějiny nesouvisejí s ničím, nevysvětlují nic, nedokazují nic. Kdyby hordy barbarů, které vzbouřily svět, než se vrhly na

Západ, nebyly prošly krajem námi obývaným, sotva bychom byli poskytli všeobecným dějinám jeden odstavec. Abychom na sebe upozornili, bylo se nám třeba rozprostraniti od úžiny Beringovy až po Odru. Jednou chtěl nás jeden veliký člověk zcivilisovati, a aby nás navnadil k osvícenosti, vhodil nám plášť civilisace; my jsme sebrali plášť, ale nedotkli jsme se civilisace. Po druhé jiný veliký vladař nás přidružil k svému slavnému úkolu a vedl nás vítězně od jednoho konce Evropy k druhému; když jsme se vrátili domů z tohoto triumfálního pochodu nejcivilisovanějšími krajinami světa, odnesli jsme si jen myšlenky a touhy, jejichž následkem byla obrovská pohroma, která nás vrhla půl století nazad. Máme cos v krvi, co vzdoruje každému opravdovému pokroku. Zkrátka, žili jsme, žijeme toliko, abychom dali nějaké závažné poučení vzdáleným potomkům, kteří z toho budou chtítí mít rozum, dnes, ať se to vezme jakkoli, tvoříme mezeru v intelektuálním řádu. Nemohu se dost nadiviti té prázdnotě a té zarážející osamocenosti našeho pospolitého bytu. Má na tom jistě vinu náš nepochopitelný osud, ale má na tom nepochybně vinu i člověk, jako na všem, co se děje ve světě mravním. Otážme se dějin: ony nám podávají výklad k národům.

Zatím co z nitra zápasů mezi útočným barbarstvím severských národů a vznešenou myšlenkou náboženskou vy-

růstala budova moderní civilisace, co jsme činili my? Neblahým osudem puzeni, šli jsme hledat mravní zákonník, podle něhož se měla dít naše výchova, do ubohé Byzance, hluboce opovržené u těchto národů. Krátce před tím ctižádstivec jeden*) odtrhl tuto rodinu od vesměrného bratrství: ideu, již takto zohydila lidská vášeň, jsme my přijali. V Evropě bylo tehdy vše proniknuto oživujícím principem jednoty. Z něho vše vyvěralo, a k němu vše směřovalo. Celé intelektuální hnutí oněch dob usilovalo jen o to, aby ujednotilo lidskou myšlenku, a všechny podněty rodily se z té mocné potřeby, aby se dospělo k povšechné ideji, která jest strážným duchem moderní doby. Nedotčeni tímto záračným principem stali jsme se kořistí výboje. Po vyproštění z cizího jha, byli bychom ovšem mohli těžiti z idejí vyrostlých za tu dobu mezi našimi bratry na Západě, kdybychom nebyli bývali odtrženi od společné rodiny; místo toho však jsme upadli do poroby ještě krutší, ježto byla posvěcena naším osvobozením.

Kolik zářivých světél vyšlehlo již tehdy v Evropě ze zdánlivých temnot, které ji pokrývaly! Většina znalostí, jimiž se dnes lidský duch honosí, byla již duchem tušena; ráz společnosti byl již ustálen a přikloněním k pohanskému starověku nalezl křesťanský svět opět formy krásna, které

---

*) Fotios.

mu posud chyběly. K nám, vyhoštěným do rozkolu, nepro-
niklo nic z toho, co se dělo v Evropě. Přední zájem světa
se nás nedotkl. Ony vzácné vlastnosti, které náboženství
dalo novým národům do vínku, a které je, v očích zdravého
rozumu, o tolik povznášejí nad národy staré, o kolik tyto
předčily nad Hotentoty a Laponce; ony nové síly, kterými
obohatilo lidského ducha; onen mrav, jenž, čím byl dříve
surovějším, tím více zněžněl, podrobiv se neozbrojené auto-
ritě; nic takového se u nás neujalo. Když křesťanstvo postu-
povalo s velebou na cestě, jež mu byla vyznačena jeho
božským zakladatelem, a strhovalo za sebou pokolení za
pokolením, my, třebaš jménem křesťané, jsme se nehýbali.
Zatím co se všecek svět přetvořoval, u nás se nic nestavělo;
zůstávali jsme schouleni ve svých chatrčích z klád a slámy.
Slovem, nové osudy lidstva se pro nás nenaplnovaly. Ač
jsme byli křesťany, ovoce křesťanství pro nás nezrálo.

Prosím Vás, není to zpozdilé domnívati se, jak se u nás
všeobecně děje, že si můžeme rázem přisvojiti tento pokrok
evropských národů, tak pozvolna vytvořený, a to přímým
a zjevným účinkem jediné mravní síly, aniž si dáme alespoň
práci, abychom se poučili, jak vznikl?

Nerozumí ničemu z křesťanství, kdo nechápe, že v něm
jest stránka čistě dějinná, která tvoří tak podstatně část
dogmatu, že obsahuje jistou měrou všecku filosofii křesťan-

ství, ukazující, co vykonalo pro lidi a co pro ně má vykonati v budoucnu. Tím způsobem jeví se náboženství křesťanské nejen mravním systémem, pojatým v pomíjejících formách lidského ducha, nýbrž i božskou, věčnou mocí, jež působí všude v intelektuálním světě a jejíž viditelný zásah má nám býti ustavičným poučením. V tom je vlastní smysl dogmatu vyjádřeného článkem, že věříme v církev obecnou. V křesťanském světě všechno musí nutně přispívati k tomu, aby byl na světě zaveden dokonalý řád, a opravdu také k tomu přispívá, jinak by slovo Páně bylo popřeno skutečností. Nebyl by uprostřed své církve až do skonání věků. Nový řád, království Boží, jež vykoupením mělo býti zavedeno, nelišilo by se od řádu starého, od království zla, jež mělo býti zničeno, a nezbývala by než ona pomyslná zdokonalitelnost, o níž blouzní filosofie a již popírá každá stránka dějin, marné usilování ducha, které nevyhovuje než jen potřebám bytosti hmotné, a které nikdy nepovzneslo člověka k nějaké výši, leč aby jej svrhlo do hlubších propastí.

Ale konečně, namítnete mi, což nejsme křesťany, a což musíme býti zcivilisováni jen na způsob Evropy? Není pochyby, že křesťany jsme; nejsou však jimi také Habešané? Jistě možno býti zcivilisovánu jinak než po evropsku: není-liž tak zcivilisováno Japonsko, a dokonce víc než Rus, uvěříme-li jednomu z našich krajanů? Myslíte, že to bude

křesťanství Habešanů a civilisace Japonců, jež přivodí onen řád věcí, o kterém jsem právě tu chvíli mluvil a který jest svrchovaným určením lidského rodu? Myslíte, že to budou tato nesmyslná poblouzení v božských a lidských pravdách, jež způsobí, aby nebe sestoupilo na zemi?

V křesťanství jsou dvě stránky velmi rozdílné. Jedna, toť jeho působnost na jedince; druhá, toť jeho působnost na mysl veškerenstva. V nejvyšším rozumu arcí splývají v jedno a spějí nutně k témuž cíli. Ale dlouhá doba, v níž se uskutečňují věčné úradky božské moudrosti, nemůže býti naším omezeným zrakem najednou zachycena. Nutno, abychom rozlišovali božskou působnost, pokud se nám jeví v daném čase v životě člověka, od působnosti, která se projevuje toliko v nekonečnu. V den, kdy se posléze naplní dílo spásy, všechna srdce a všichni duchové budou tvořiti pouze jediný cit a jedinou myšlenku, a všechny zdi, jež dělí národy a společnosti, se sesují. Dnes však záleží na tom, aby každý věděl, jaké jest jeho místo v řádu obecného povolání křesťanů, to jest, které jsou to prostředky, jež nachází v sobě a okolo sebe, aby spolupracoval k cíli stanovenému celé lidské společnosti.

Ve společnosti tedy, kde se má tohoto účelu dosíci, to jest, všude tam, kde zjevená pravda má uzrání a dospěti k svému plnému vyjádření, jest nezbytně jistý okruh idejí,

ve kterém se duchové pohybují. Tento okruh idejí, tato mravní sféra, vytvářejí tu přirozeně jistý způsob existence a jisté hledisko, jež sice nejsou u každého na vlas stejné, nicméně v poměru k nám, jakož i v poměru ke všem národům evropským, představují touž základnu žití, výsledek to oné nesmírné intelektuální práce osmnácti věků, na niž měly účast všechny vášně, všechny zájmy, všechny strasti, všechny sny, všechny námahy rozumu.

Všichni národové evropští drželi se za ruce na pochodu staletími. Ať se dnes namáhají, jak chtějí, aby kráčeli každý po své hlavě, vždycky se opět shledají na téže cestě. Ne třeba studovati dějiny, abychom porozuměli vývoji této rodiny národů. Čtěte jen Tassa, a vizte je všechny, ani padají na tvář na úpatí hradeb jerusalemských. Vzpomeňte si, že po patnáct věků měli toliko jediný jazyk, jímž mluvili k Bohu, jedinou mravní autoritu, jediné přesvědčení. Představte si, že po patnáct věků, týž rok, týž den, touž hodinu, týmiž slovy, všichni najednou pozvedali svého hlasu k nejvyšší Bytosti, aby velebili její slávu v největším z jejích darů. Divuplný souzvuk, tisíckrát vznešenější než všechny harmonie hmotného vesmíru! Jelikož však toto ovzduší, v němž žijí lidé v Evropě a v němž jediném může lidský rod dojít svého konečného určení, bylo způsobeno vlivem, který u nich vykonávalo náboženství, jest zřejmo, že, držela-li nás

posavad slabost naší víry a nedostatečnost našeho dogmatu mimo toto všeobecné hnutí, ve kterém se vyvíjela a utvářela sociální myšlenka křesťanská, a vrhla-li nás zpět mezi ty národy, kteří směji jen nepřimo a velmi pozdě těžiti z neztenčené působnosti křesťanství, třeba se snažiti, abychom všemi možnými prostředky oživili svou víru a opravdu křesťansky se vzchopili, neboť jest to křesťanství, jež tam vše vykonalo. Toto jsem Vám chtěl říci, když jsem Vám pravil, že by se u nás mělo započítí s výchovou lidského pokolení.

Veškeré děje moderní společnosti se odehrávají na poli zásad. V tom jest pravá výchova. Na tomto základě byla prvořadě zbudována a postupovala toliko myšlenkou. Zájmy tu vždy šly až za ideami a nikdy jich nepředcházely. Zásady tu vždy plodily zájmy, a nikdy zájmy tu nevyvolávaly zásad. Všechny politické revoluce byly tu v jádru jen revolucemi mravními. Hledáme pravdu, a nalézáme svobodu a blahobyť. Tímto způsobem si vysvětlíme zvláštní úkaz moderní společnosti a její civilizaci; jinak bychom tu nechápali ničeho.

Náboženská pronásledování, mučedníci, šíření křesťanství, kacířstva, sněmy: toť události, jež vyplňují prvá století. Všecek ruch tohoto období, nevyjímajíc ani vpád barbarů, souvisí s těmito projevy mládí moderního ducha. Zřizování hierarchie, soustředování duchovní moci, neustálé šíření

náboženství v zemích severských vyplňuje druhé období, Potom následuje rozmach náboženského citu na nejvyšší stupeň a upevnění náboženské autority. Filosofický a literární vývoj duchové a mravní kultury pod vládou náboženství dovršuje tyto dějiny, které bychom mohli zrovna tak nazvat posvátnými, jako dějiny někdejšího vyvoleného národa. Slovem, je to opět náboženský popud, nová vzpruha, daná lidskému duchu náboženstvím, která určila nynější tvářnost společnosti. A tak veliký, možno říci, jediný zájem moderních národů nebyl nikdy jiný než zájem o zásady. Všecky zájmy hmotné, praktické, osobní byly jím pohlcovány.

Vím, že mnozí, místo aby se divili tomuto, zázračnému vzepětí lidské přirozenosti k nejvyšší možné dokonalosti, nazvali to fanatismem a pověrou. Ale ať si říkají cokoli, považte, jakou hlubokou stopu asi v povaze těchto národů zanechal sociální vývoj, který byl všecek dílem jediného cítění jak v dobrém tak ve zlém. Nechť povrchní filosofie hartusí, jak chce, na náboženské války, na planoucí hranice nesnášenlivosti, my nemůžeme než záviděti údělu těch národů, kteří si v tomto střetnutí zásad, v těchto krvavých bojích pro věc pravdy, vytvořili svět idejí, o jakém my si nedovedeme učiniti ani představy, tím méně se tam přenéstí tělem a duší, jak se domýšlíme.

Opakuji, jistě není v zemích Evropy jen sám rozum, ctnost, náboženství, daleko od toho. Nicméně vše je tam tajemným způsobem ovládáno mocí, která tam panovala svrchovaně po řadu staletí, vše je tam výslednicí toho dlouhého spění skutků a idejí, z něhož vznikl přítomný stav společnosti. Zde mimochodem jeden doklad. Angličané, národ, jehož fysiognomie jest nejnápadněji odlišena, jehož zřízení se nejvíce vyznačují moderním duchem, mají, vlastně vzato, jen dějiny náboženské. Poslední jejich revoluce, které vděčí za svou svobodu a svůj zdar, tak jako celý postup událostí, jež tuto revoluci přivodily, nazpět až k Jindřichu VIII, nejsou leč náboženským vývojem. V celém tomto období zájem ryze politický se jeví toliko druhotnou hybnou silou, někdy mizí úplně, nebo jest obětován zájmu o zásady. A ve chvíli, kdy píší tyto řádky*), posud ještě zájem o náboženství zmítá touto výjimečnou zemí. Než vůbec, kde jest který národ v Evropě, aby nenašel, dal-li by si práci a hledal v něm, ve svém národním povědomí, onen zvláštní prvek, jenž v podobě zdravé myšlenky byl ustavičně oživujícím principem, duší jeho pospolitého bytu, po všechn čas jeho trvání?

Působnost křesťanství se nijak neomezuje jeho bezprostředním a přímým vlivem na ducha lidí. Nesmírný převrat,

---

*) v roce 1829.

jaký mu jest určeno přivoditi, nemá býti leč účinkem množství mravních, rozumových a společenských vztahů, v nichž dokonalá svoboda lidského ducha má naléztí nezbytně všecku možnou šíři. Chápeme tudíž, že všechno to, co se děje od prvního dne našeho letopočtu, nebo spíše od té chvíle, co Spasitel světa řekl svým učedníkům: *Jděte, kažte evangelium všemu stvoření*, zahrnujíc sem i všechny útoky namířené proti křesťanství, zapadá dokonale do této povšechné ideje jeho vlivu. Stačí, vidíme-li, kterak se říše Kristova všeobecně ujímá v srdcích, buď s vědomím či nevědouc, ochotně či s násilím, abychom přiznali naplnění těchto předpovědí. A tak přes vše to, co jest neúplného, neřestného, trestuhodného v evropské společnosti, jak se dnes vytvořila, je nepochybně, že tu království Boží nějakou měrou je uskutečněno, poněvadž má v sobě princip neomezeného pokroku a obsahuje v zárodku a v prvcích vše to, čeho třeba, aby se království to jednoho dne trvale usídlilo na zemi.

Dříve než skončím, Madame, tyto úvahy o vlivu náboženství na společnost, opišete zde to, co jsem o tom řekl jindy ve spise, jehož neznáte.

Jest jisto, pravil jsem, že nemáme o křesťanství správného pojmu, dokud nevidíme jeho působnosti všude, kde myšlenka lidská jakkoli s ním přichází do styku, byť jen

proto, aby je potírala. Všude, kde se jméno Kristovo vyslo-
vuje, toto jediné jméno uchvacuje lidi, ať dělají, co dělají.
Nic nezjevuje lépe božský původ tohoto náboženství, než
tento rys absolutní universality, který působí, že se vloudí
do duše všemi možnými cestami, že se zmocní ducha
bezděky, že jej opanuje, jej podmaní i tehdy, když by se
zdálo, že mu nejvíce odpírá, a to tím, že obohacuje naše
poznání pravdami, které tam dříve nebyly, že dává okou-
šeti srdci úchvatů, jichž nikdy nepocítilo, že vnuká nám city,
které nás zasazují, aniž o tom co víme, do obecného řádu.
Tím se stává, že úloha každé individuality jest jím určo-
vána, a že ona vše vede k jedinému cíli. Popsat-li z toho-
to hlediska na křesťanství, každá z předpovědí Kristových
stává se makavou pravdou. Tehdy vidíme zřetelně činnost
všech těch pák, kterými hýbe jeho všemocná ruka, aby
vedla člověka k jeho určení, nedotýkajíc se jeho svobody,
neničíc žádné ze sil jeho přirozenosti, nýbrž naopak zmno-
žujíc jejich účinnost a stupňujíc až do nekonečna vše to,
čeho je schopna z vlastní moci. Vidíme, že žádný mravní
prvek nezůstává nečinným v tomto novém pořádku, že jak
nejprůbojnější mohutnosti ducha, tak i horoucí vzkypaní
citu, že jak heroismus statečné duše, tak i odevzdanost po-
korné mysli, že vše tam nalézá místo a uplatnění. Zjeve-
ná myšlenka, dostupná každému rozumnému tvorů, provádě-

zející každý, ať jakýkoli záchvěv našeho srdce, unáší všecko s sebou a vzrůstá a mohutní samými překážkami, s nimiž se střetá. V genu se pozvedá do výše nedostupné ostatním smrtelníkům; v duchu bázlivém se jen vleče po zemi a kráčí jen odměřeným krokem; v mysli rozjímavé jest absolutní a hluboká; v duši ovládané obrazností jest vzdušná a malebná; v srdci něžném a milujícím rozplývá se v milosti a lásce; provází vždy každou duši, která se jí vzdá, naplňujíc ji zanícením, silou a jasnem. Hleďte, jakou rozmanitostí povah, jakým množstvím sil hýbá; kolik tu odlišných schopností, a přece konají toliko jedinou věc: kolik srdcí různě uzpůsobených, a přece bijí toliko pro jedinou ideu! Avšak vliv křesťanství na společnost vůbec jest ještě podivuhodnější. Rozviňme celý obraz vývoje nové společnosti a uvidíme, jak křesťanství přetvořuje všechny zájmy lidí na své vlastní zájmy, nahrazujíc všude potřebu hmotnou potřebou mravní, podněcujíc v oboru myšlenky ony veliké spory, jakých ne-nacházíme příkladu v dějinách žádné jiné epochy a žádné jiné společnosti, ony strašlivé půtky mezi zásadami, kdy celý život národů se stával velikou ideou a bezmezným cítem; uvidíme, že vše stává se jím, a ničím než jím, život soukromý i život veřejný, rodina i vlast, věda i poesie, rozum i obraznost, vzpomínky i naděje, radosti i žaly. Blaženi ti, kdož mají ve svém srdci nitrné povědomí vlastních

činů, jimiž spolupůsobí v tomto velikém hnutí, do něhož uvedl svět sám Bůh! Ale všichni nejsou výkonnými nástroji, všichni nejednají vědomě; jsou tu nezbytné zástupy, bezduché to atomy, bezvládné masy, jež se zmítají slepě, neznajíce sil, které jimi hýbou, netušíce cíle, k němuž jsou puženy.

Jest čas, abych se vrátil k Vám, Madame. Přiznávám, že se jen stěží loučím s těmito obecnými úvahami. Neb z obrazu, který se naskýtá mému zraku na této výši, čerpám veškerou svou útěchu; utíkám se k této tiché víře v příští blaženost lidí, když soužen útrapou skutečnosti, která mne obklopuje, cítím potřebu nadýchat se čistého vzduchu, pohleděti na jasnější nebe. Myslím, že jsem nezneužil Vašeho času. Bylo třeba, abych Vás obeznámil s hlediskem, odkud se dlužno podívati na křesťanský svět a na to, jak my si počínáme v tomto světě. Snad jsem se Vám zdál zatrpklým, když jsem mluvil o naší vlasti: a přece jsem neřekl než pravdu, a ještě ne celou. Ostatně rozum křesťanský nestrpí zaslepenosti nijakého druhu, a nejméně ze všeho zaslepenosti národnostními předsudky, neboť ta dělí lidi nejvíce.

Nuže, dopis je poněkud dlouhý. Myslím, Madame, že nám oběma třeba si oddechnouti. Když jsem začínal, domníval jsem se, že Vám budu moci pověděti málo slovy, co jsem měl na srdci: když však o tom více uvažuji, shledávám,

že o tom lze napsati knihu. Bude Vám to vhod, Madame? Povíte mi to. Ale v žádném případě neujdete druhému listu, neboť jsme dospěli sotva na počátek svého předmětu. Byl bych Vám velmi povděčen, kdybyste, čekajíc naň, pokládala dobrotivě délku prvního jako odškodněnou za čas, který jsem Vás nechal čekati. Chopil jsem se péra týž den, kdy jsem dostal Váš dopis: mrzuté a únavné práce mě však tehdy úplně zabraly, bylo třeba se jich napřed zbaviti, než jsem Vám začal hovořiti o věcech tak závažných; potom jsem musel přepsati svou čmáranici, jež byla naprosto nečitelná. Tentokrát nebudete čekati dlouho: hned zítra se opět chopím péra.

V Nekropoli 1. prosince 1829.

P. J. ČAADAJEV.

ÚRYVKY ZE ZTRACENÝCH LISTŮ ČAADAJEVOVÝCH.

Slyším, že se mnohdy říká o starém člověku: Ubožák! Zase zdětinštěl! — Nikoli, on patrně ještě nevyšel z dětství. Projděte jeho život: dříve asi tropil větší dětinstva než teď, a nyní jen jest dále tím, čím býval vždy.

Šťasten by byl člověk, kdyby se mohl vrátiti na svou někdejší cestu! — Je to nemožno! Stanovený pořádek žádá, aby šel vpřed, stále, aniž se kdy zastaví, vpřed: ni kroku vzad; vpřed bez ustání, shromažďuje na hlavu svou vinu za vinou. — Přejde smrt, tehdy, ano tehdy jest naděje, že mu dobrotivost Boží dopřeje se zastaviti, přehlédnouli uběhlou dobu, a možná, i odstoupiti nazpět.

Jest však křesťanská konfese (vy ji znáte*), ve které se neuznává očištěc. Chtějí přeskočiti z tohoto života přímo do jiného, kde vše je nenávratno, neměnno, nenapravitelno. — Učení kruté! — víc kruté, než lživé.

Nikdo se nepokládá za oprávněna dostati jakoukoli věc, nedá-li si tolik námahy, aby po ní alespoň vztáhl ruku: jediné Štěstí jest vyňato z tohoto pravidla. Každý si žádá Štěstí, a nic nedělá, aby ho dosáhl, t. j. aby se stal hoden štěstí.

---

*) Čaadajev myslí protestantismus.

Doufati v Boha, jest jediný způsob, jak v něj věřití,
a tudíž, kdo se nemodlí, ten nevěří.

Křesťanská nesmrtelnost, toť život bez smrti, docela
ne tak, jak se myslívá, život po smrti.

Přikázáno nám, abychom milovali bližního, proč však?
— Proto, abychom milovali někoho kromě sebe. Není tu
mravní poučky, jest to logika. Ať si dělám, co dělám, vždy
nacházím něco mezi pravdou a sebou: toto něco, toť já
sám; pravda jest mi ukryta toliko mnou. — Jest jediný
prostředek k spalření pravdy: odkliditi sebe. — Mně se zdá,
že by nebylo zlé říkati sobě častěji to, co Diogenes, jak víte,
pravil Aleksandru: Odstup, příteli, zacláníš mi slunce.

Celá má bytost se bouří, slyším-li, že se Bohu připisuje
nějaká nedokonalost, nějaká neschopnost. — A to se činí
pokaždé, když se uznávají věčné zákony: nezměnitelný řád,
nebo Leibnitzova harmonie, nebo věčná hmota, nebo mo-
nada, živel, nebo něco tomu podobného. Předpokládá se
tudíž, že Bůh nemá možnosti vše to zničití.

Descartes, jak známo, nemohl snést, aby se stanovily
meze všemohoucnosti Boží: — Co se mne týče, hrůza,
kterou jsem cítil při pouhé této myšlence, byla vždy hvězdou
mého života.

Z ruštiny přeložil Dr. Jos. Vašica.

UN PETIT POÈME EN PROSE

Kolem dokola domy jako studně nebo jako dvůr vězení. Dole dva tři již z jara osýchavé kaštiny, jako zbytek, jako zřícenina někdejšího klenutí nad vlahou hloubkou zahrady. Stará studánka v antikovém výklenku zasypána, propadá stále hloub a hloub. Kdo naslouchá její paměti, nebo lépe již jen jejímu zdání? Jakoby nezvídala o ničem zde okolo, do sebe pohroužená, cizí, slepá, uvězněná stařenka, sní svůj nezapomenutelný sen. — Zahrado Kanálská! Zahrado Kanálská!! Pojd v modrozelený chlad mého výklenku, ó milující! jistě že výslunný půvab zahrady nadýchán je teplým výparem houštin, jistě že plny jsou ptačího štěbotání a mušky se rojí a tancují nad trávničky. Pojd, okřej z průzračného pramene chladivé vody! Nabírej miskou svých libezných dlaní, o dívko, a blahořeč mi! Proč pláčeš?

Ó, stařenko nevidomá, chval stáří, že tě oslepilo, chval své pohaslé oči, že neprohlédají!

N O C

*Tak těžká noc, tak temná noc,
a hlava má je těžší ;
snů divých nad ní vítězí moc
a žádný jí neutěší.*

*A tak se mi zdá, že podoba tvá
mně v hloubi nitra se ukládá,
své rysy tvář do hloubi tiskne,
dnes dosáhnout jí že nelze mi,
až s hořem sám zbudu na zemi
a chvíle co chvíle jen stýskne.*

*Ó, jistě to sen mne poblouznil jen
očima vyděšenýma.
Jsem přeludů mátohou obestřen
a tma jen mne hrůzou jímá.*

BÁSNÍK

*Svět veškeren, kam dotušíš, celý,
hvozd v dálku rozhučelý,
hlad vodní jak vlnou v jisker déšť se tříští,
pout obláčků nebem, houšť mračen jak se valí,
luk ševel vonných zelení i těžký život skály,
tmou útroh kořen po prameni pátrající,
van půlnoční, hor šepotání přes údolí spící,
vše, co je minulé, a všecko, co je příští,
to božské v nich i v nás,
co ve snů mátoze hrud' nemá jenom cítí,
ó, tvůrče básníku, jejž preludem svým neoslepil čas,
to prsty tvými chví,
to čistým tvarem zraku nitra svítí,
že slyšíš tajný růst, a Boží tajemství
znáš dílem vyjevíti.*

VÝHLED

*Na pospas větrům a tmám,
s úpalem, nečasem v boji
s mým oknem nároží holé stojí,
jak z vychudlé dásně zub sám ční
v předměstskou ulici profanní.*

*Syrové všecko je dokola kolem,
nevlídné všecko je, nahé;
pěšina pokálená jde smetiskovitým polem,
odpadky včera přešlého vkusu, ubohé odpadky lidí
člověk tu jedině vidí.*

*Do noci ku Praze otvírám okno.
Ohyzdné dvorky páchnou, záplava září do tmy,
památky minulých věků hovoří, vábí tam z dola;
sotva dnes mne to zkruší,
čert vás vem, krasoduši!*

*Na dvoře u studny brodí se potkani,
hnusný puch záchoda za sebou vlekou všude.
Osudu milost tu hledí úzkostně spořit,
ničeho neskýtá, ničemu nenapomáhá,
všecko zde musíš sám stvořit.*

*Těch mrtvých, dožilých věků dnes člověk
jak pout se zřiká;
pevně se postav již na svůj svět,
kde bylo ti všemu jen rozumět!
V tom rumišti nový svět vzniká.*

*Poděkuj Bohu ten za pohled nabádavý,
za boudu bez řetězu a na zdravém vzduchu.
V prázdných dnů sledu, kdy prach a špína se střádá,
přival jak smilování náhle je splaví.*

*Bytost tvá celá, jež podobný osud sdílí
oddychne potom čistou, silnou a svěžestnou chvílí.*

V BOUŘI

*Do oken vítr šlehá a jako pláč kominem kvílí,
v zem deštnou přehouští bije, až strom
jak zvíře se kloní,
tma za bleskem burácí do tmy, zvon ve věži
poplach sám zvoní,
chraň, Pane, dalekým polem kdo pospíchá
touto chvílí!*

SVĚTLUŠCE

Ó, noci, když podletní vlahou
v tiš sněží nebesa,
půl světlou, půl tajemnou drahou
ty pluješ bezhlesá,

V snách padají hranice říší,
usíná života ruch,
v hloub spánku mrtví tě slyší,
sama nejsi-li duch.

Porodem jiskříš ze tmy
a smrti řítíš se v tmu:
bludice zákmit jsi letmý
když padá k bezednu.

Tvůj přísvit houštinou proniká,
světloňoš nepoznán však;
dech zatajíš v prsou poutníka,
přivábíš kroky i zrak.

Milence do vlasů houšti
tvých jisker vínek se vplet;
kůň sám zpět cestou se pouští,
kdes jezdec v tvé síti už zbled.

*Pláš slzou věčného stesku
skanulou v dutý již zor;
posledním po záblesku
pád věčný v podobzor.*

*Z vyhaslé výhně ducha
živá jsi jiskra snad?
Svitneš jak věci tucha
neznámých posavad.*

*Jsi světlo, do tmy jež svítí?
Všeho jsi přeludem?
jsi tajemství jiného žití
skryté života snem?*

*Ó, noci, když podletní vláhou
v tiš sněží nebesa,
hned světlou hned tajemnou drahou
pluj, záhadná, bezhlesá!*

CESTOU DO EMAUS

*Navečer. Svět pustne pod širým nebem
a nikde, nikde místa k odpočinku duši naší;
někdo dvorec zavírá na noc
a světlo sháší.*

*Teď v samotě cesty potkáme Tě, Pane,
v podvečeru tak sami,
pod střechu bezpečnou uveďeš nás vlídně
a Chléb Svůj podivný rozdělíš s námi.*

ALBERT VYSKOČIL

KRAJ LIMOUSINSKÝ Z JARA

Jaro nad rybníky Saint-Duminesskými, nad pláněmi Brachskými, nad Chadanem i Habitarellem.

Pod nyvou oblohou, v průzračnosti vzduchu, údolí křižovala se modrá, zcela modrá, mezi zahnědlými vršky, a perlefově zářící, andělské, blažené světlo chvělo se nad zemí jako nad čistotou perly. V průsmycích nízké duby uchovávaly sobě své bronzové listí; okrově a oranžově zbarvené vrby pestřily plochu palouků; toliko tráva, posetá drsně pýřitými kohoutky, byla zelená, a v ryzavých snětech skákala neposedná veverka.

Žádný jiný kraj, vyjímajíc starou Bretagne, nenese takové tíhy věku na svých skalách jako kraj Limousinský. Má dosud své posvátné studánky, zbytky pohanských obřadů, své průvody znázorňující měsíčné proměny v ročním koloběhu. Jeho pastuchové, zažehnaváci vlků, mluví posud řečí Bertrana de Born a Bernarda de Ventadour. Jeho oráči, rozrývající „Caesarova tábořiště“, narazí mnohdy na římskou zbraň, na legionářskou přílbu, na bronzového, měděnkou pokrytého orla... A v slujích oněch vrchů nalézají se kameny s vyrytou podobou mamutí a kosti lidí, kteří tu žili a zmírali na úsvitě světa.

Kraj chudý, drsný... Ale kdo otevře oči a srdce, zří v křišťálové prohlubni zelených vod jeho utajené kouzlo, slyší pověké jeho vzdechy z vřeštivých dud. A v malých ro-

mánských kostelících tu a tam relikviáře, tepané ze stříbra v podobě poprsí, skříň, schránka na hostie ve tvaru holubice, na níž se mihotá měňavě modř a zeleň emailu... A v chatách staré krbové kozlíky z litiny, skříně vyřezávané nožem, cínové nádoby leskle šedivé... a jmenovitě ty smolné stíny, onen červenavý lemnošvit, ty příkré záblesky svělla, jež umí tak znamenitě rozsévati jediné malé okénko sel-ských světnic.

Půst končil v měsíci dubnu, a za slunce a dešťů zelené jaro rodilo se z jara drsného. Ve vlhkých podrostech violka vonná již odkvetla, a jiné violy, zvěstovatelky máje, rostly hustě podél cest, veliké, bledé, skoro modré, klamající dívky, shánějící se po vůni.

Poněvadž nepršelo o Květné neděli, prorokovali hospodáři příznivé větry pro senoseč; jest známo v limousinském kraji, že svátek svěcení palem „vládne větrům“. Také panuje pověra, že se nesmí práti aniž slepice nasazovati v „Černém týdnu“, ježto by do roka někdo v domě zemřel. Jest rovněž velikou neprozřetelností péci chléb, avšak máslo může býti stloukáno bez obavy: zachová se dlouho čerstvé a vyléčí strupy v obličejí.

To jest také čas, kdy *aguilaneufs* — kostelní zpěváčkové a skotačiví hoši, náboženskému cvičení ještě neodrostlí — chodí vyprošovat ořechů, jablek a řípou červeně zbarvených vajec. Počínajíc velkonočním pondělkem dávají se na obchůzku, a neodváží se ani lakomá hospodyně zahrati

jich pometlem, když jejich jasné a falešné hlásky zanotují velikonoční píseň:

La passiu de Jésus-Christ
Qu' est tan doulento ...

Umučení Jezu Krista, jež je tak bolestné ...

V nemnoha vesnicích, kdež se zachovávají středověké tradice, koná posud svoji službu „budič“ za posledních postních nocí nebo v předvečer Všech Svatých. Nuzný ten staroch, zvolený farářem, snad kostelník aneb obecní hrobař, chodí zvonkem vyzváněje, a jeho zpěvavé starosvětské říkání v nářečí promíseném francouzštinou vznáší se jako noční pták nad spánkem křesťanů. Ponurý, v umrlčích temnotách půlnočních plíží se kolem jako strašidlo připomínat zbožným duším, aby byly pohotově:

Procitni, lide věřící!
Procitni: pro své dobro jen.
Svůj vezmi šat,
nech lože stát,
dnes poslední muž' přijít den ...

V Meynacu „budič“ prozpěvuje také sám ve svůj prospěch:

Ti, kdož spící budí,
tolik strastí mají!
Nocí běží temnou
v rosy chlad ...
Podejte jim dárek
vlidně oknem svým,
není-li však okna,

dveřmi snad.
Jen když bude mnoho,
vezme každý rád...

V Monadouzu od několika roků zanikl obyčej, „budíčka“. Odstranil jej farář Barbazan... A slepec Fauche, kterýž společně se starým Veydrennem konával kdysi tyto noční postní a dušičkové obchůzky, říkal, že z Monadouzu mizí náboženství.

Býval to pěkný párek půlnočních havranů!... A co chcete? Dobře zpívaný „budíček“ jest něco krásného; jest to duchovní píseň jako každá jiná a připomíná, abychom se modlili za dušičky...

— — — — —

Svatý Jan, kterýž odvrací blesky, řídí větry, čistí vody, přidává rouna ovcím a množí ryby ve vodách a ptáky v povětří, svatý Jan byl pozdraven velkým hlaholem zvonů, velkými plápoly hranic... Monadouze slavil *lunadu*: úvozy, kdež kaštanovníky rozsévaly své žlutě šenijkové kvěly, čtyři hoši v černém šatě a v komžích obnášeli barbarskou sošku Předchůdce Páně, obarvenou křiklavou rumělkou, očepenou zlatem, ve zlaté obuvi a držící v pravici zlatou ratolest. Dvanáctkrát zastavil se průvod na své pomalé pochůzce, která opisovala široký kruh kolem vesnice, aby znázorněna byla stadia luny v okruhu dvanácti měsíců. Večer zaplály ohně na všech návrších, plačtivý a hučivý zpěv *chabrett* (dud) svolával dívky k tanci...

NEVÍTANÁ RYBA

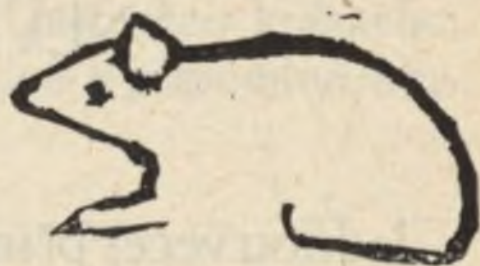
Jednou večer přinesl si pan Kladívko rozradostněn domů zlatou rybku, kterou vyhrál při jakési tombole. Zvířátko zabíralo málo místa a šplouchalo se vesele v malinké nádobce. Jen tu a tam naráželo tvrdošijně ubohým, červeným nosíčkem do šalebného skla svého vězení.

Paní Kladívková nebyla nikterak nadšena nevítaným hostem. — „Ale Cypriáne!“ zvolala. „Copak v těchto mizerných časech je nám třeba ještě zbytečného darmožrouta? Bud tak laskav a hoď tu nestvůru do stoky!“

„Ta nestvůra je moje přemilá přítelka Stříbroploutev, kterou jsem vyhrál a přijal za vlastní. Však já se sám o ni postarám a budu ji živiti ze svého podílu. A tak konec řeči.“

Paní Kladívková dále nenaléhala, ale počala pomýšleti na odvetu. Když přednosta domácnosti příštího večera tak kolem desáté chtěl vklouznouti do náruče spánku, položila tlustá bílá myš zcela nenuceně svoje drápky na jeho jasné čelo. — „Co je to?“ vzkřikl zděšen. — „To je,“ odvětila paní Kladívková, „Hryzálek, můj mazlíček. Pakli mu ublížíš jen pohledem, můžeš se na něco těšit!“

Cyprián se tím zdánlivě spokojil. Ale druhého dne dostal se jim do manželského příbytku lacině koupený papoušek, který žvanil praprotivně.

Paní Kladívková odměnila se tím, že vzala do domu starého šakala. Ten byl sice naprosto neškodný, ale rozšiřoval nehorázný zápach. Špatně se jí to však vyplatilo, neboť když se druhého týdne vracela s trhu, narazila v předsíni na obrovského vlčáka, který cenil hrozivě zuby.

„Teď jsi ty na řadě, milá ženo!“ zvolal Cyprián vítězoslavně.

Paní Kládívková přijala vyzvání. Posadila se k svému psacímu stolku.

„Co zamýšlíš?“ ptal se manžel jízlivě. „Chceš objednatí pardala, tygra nebo krokodila?“

„Něco mnohem chytřejšího, milý brachu. Píšu, aby přijela maminka!“

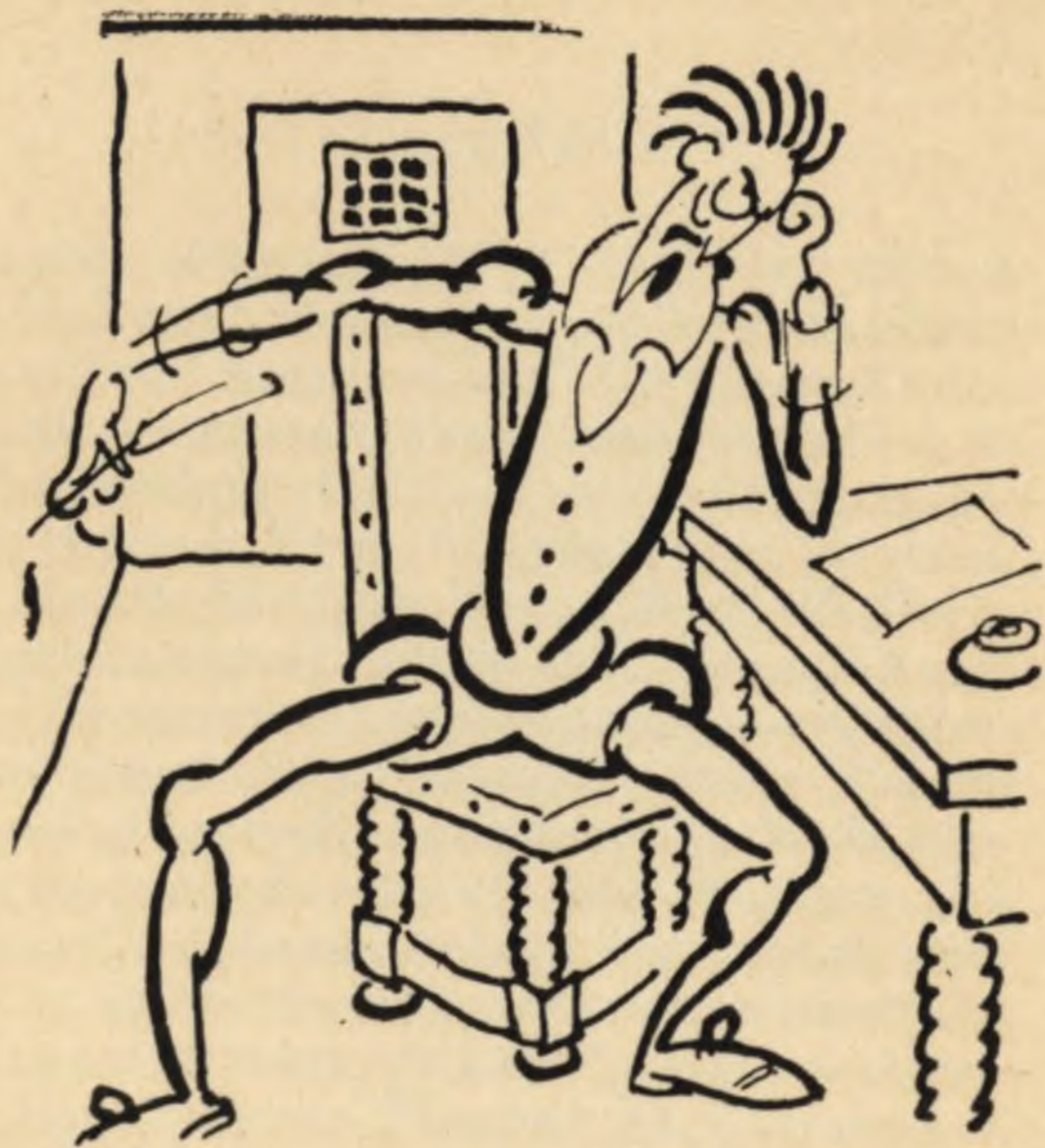
Tu se pan Kládívko podrobil a odešel zaháben a zničen se svou přítelkou Stříbroploutví, aby ji v městském sadu hodil do velké nádržky k ostatním zlatým rybkám.

Přeložila H. Müllerová

Tiskl V. Dvořák v M. Budějovicích.

R U M Ě J E

(v březnu 1929)

Dnešní student.

V Bibliofilu (číslo 2., roč. VI. 1928) jest článek od Jiřího Mahena: „Dnešní student, knižní kultura a kultura vůbec.“ Zajímavé věci! Čtěte aspoň toto: „Podle číslic, které statistika přináší, vypadá to se studentskou četbou všelijak. K nejčtenějším autorům patří Šrámek, Vrba, Machar, Baar, Havlasa, Boehnel, Medek, Skružný, Jirásek, Svoboda, Herrmann, Klostermann a j. *Otakar Březina patří k nejméně čteným autorům...* Jde opravdu jako ve spoustě veřejných knihoven o žalostný průměr. Pod tím vším schovává se stydlivě někde střední škola, která nedala studentu do ruky všechny Machary, aby už je nemusel čísti, ba ani Jiráska, který se tak ocitá mezi autory, které čtou ještě universitáni snad jako nějaké zjevení ze světa, do kterého ještě nepronikli. Vrba, Baar, Havlasa, Skružný, Klostermann — to přece nejsou žádné výboje lidského ducha... Docela na posledním místě je Gogol... To je opravdu prapodivné. Dobrý znalec generací může s klidem prohlásiti, že tato četba znamená ohromný krok zpět... Ruští autoři patřili kdysi k nejčtenějším.

Před dvaceti lety nebyl by vzal český student, který patřil k lepšímu průměru, „Tři mušketýry“ do ruky, poněvadž věděl, že kvantita znamená literární ubohost ve velmi mnohých případech... Gogol na posledním místě pak je věc takového kulturního významu, že by všechny zemské školní rady měly dát hlavy dohromady a přemýšleti o tom, co se to děje na středních školách, že mládež není informována ani o nejskvělejších zjevech literatury evropské. Skoro to vypadá tak, že studenti čtou zahraniční literaturu stejně jako průměrný občan: nejsou informováni, jména znají náhodou, autor znamená jim zálibu, záliba pak je diktována naprosto neurčitou potřebou. Kde je literární výchova střední školy? Kde je touto výchovou vzbuzený opravdový zájem o hodnotnou literaturu?... Stejně jako si laudatores temporis acti stěžují na studenty, stěžují si jiní lidé na profesory, kteří prý také teď nestojí za nic... Dnešní universita vyrobí na sto doktorů ze sociologie, ale ani jednoho člověka, který má prudší poměr k literatuře. To není jenom v Brně, to je i v Praze... Student kdysi studoval za těžkých podmínek, dneska je tu plno podpůrných institucí, kterých dříve nebylo, studium je ulehčeno velikým množstvím různých knihovniček po seminářích a ústavech, *přesto konstatují velmi často dnešní universitní profesori, že průměr není nesen vyšším zájmem o studium.* Studenti — řekl mi kdysi profe-

sor na lékařské fakultě — by teď nejraději všechno studovali po kouskách, a to ovšem nejde!") — Faktum je, že na filosofických přednáškách sedí velmi často mezi dvanácti posluchači osm posluchačů neakademických a možná ani jeden student. Kde jsou ti všichni nastávající doktoři a profesoři, politikové a vědci?... Mnoho studentů z bývalých generací nechystalo se vůbec na kariéru a dělalo ji teprve až po letech, zatím co dnešní mládež se chystá, často již než jde na vysokou školu, na kariéru.¹⁾

...Dnešní generace nechce býti nějak charakterově výraznou. Je krotší a uznává klidně vůdce, kteří vedou, zatím co minulá generace nevěřila „vůdcům“ zásadně. Dnešní generace nebojuje proti prostřednosti, a pro individualitu, poněvadž přivykly relativnímu nazírání na všechny události na na tomto světě. Lidé dneška vidí světové dění jako velký kolotoč, jako velkou zábavnou „psinu“.

...Někteří znalci veřejných poměrů říkají, že prý se u nás nejenom mezi studentstvem, ale mezi inteligencí vůbec, rozmohlo nějaké nedostatečně pochopené amerikanství a proti tomu že by se mělo bojovat. Něco na této výtce je. H. Keyserling

---

^{*)} K tomuto výroku dovolím si, ale až jindy, větší věcnou poznámku. J. F.

¹⁾ Když jindy se řeklo mezi studenty karierista, znamenalo to tak trochu jako podlec. J. F.

konstatoval při své poslední návštěvě Ameriky tyto charakteristické vlastnosti: Amerika se neustále mění, za 16 let už ji nepoznal. Ze země úplně vymizela skromnost, všechno se žene za přepychem, všechno se dere výše, než může. Ohromně vzrostl smysl pro veřejnost,^{*)} který však vyřazuje domácnost z kulturního okruhu. Není zájmu pro vnitřní a vnější politiku. Zájem o kulturu je kulturním nomádstvím. *Veřejný život je vlastně vláda žen a služba mužů...*¹⁾ Něco z toho špatného amerikanství jest i u nás... Rodina ztrácí beztoho na významu všude.

...Dnešní nová generace si zvykla příliš brzo na reprezentaci a tato snaha po vystupování odvádí spoustu mladých lidí od konkrétní vážné práce... Plno mladých lidí bere do ruky jakoukoliv knihu, jenom když nějak reprezentačně vypadá... K tomu působí film. Ten má největší vliv na reprezentační choutky mládeže. Věčně fotografovaný svět parády, svět pěkných děvčat a krásných mužů a žádného normálního člověka dneška, jehož místo zastupuje tu a tam jen člověk groteskní, to jistě všechno hodně splošťuje duševní život... Máme tu částečně úplně novou psychologii mládeže... Dívka už dávno není dívkou a chlapec chlapcem...

---

^{*)} Viz „Veřejné duše“ od Leona Bloy.

¹⁾ Viz v našich „řečech besedních“ slovo p. minist. rady: „V Československu vládnou manželky.“ — Archy 11.

Český moderní člověk povoluje nátlaku zvenčí a dává se trpělivě hnísti... Svět se dnes rozkládá sám v sobě...

Jindřich Vodák.

„Pavla Kytlicová je přítelka Otakara Březiny.“ Tak začíná Jindřich Vodák posudek knihy, již v dalších řádcích si předsevzal strhati. Dobře tomu rozumějte, kdo jste se již spřátelili se svým bědným osudem a čtete ještě Vodáka. Tím jakoby pravil: Vidíte, vždyť to pořád říkám, marně se národ přičiňuje, aby udělal z O. B. velkého básníka, nepodaří se mu to, a tuto máte nový důkaz: Pavla K... atd. A ke všemu tato P. K. „věří v boží trest na každou špatnost“, uznává „svaté biřmování“, a mnoho jiných necností na ní objevuje. Článek o tom jest dlouhanácký, a protože mi nikdo nezaplatí, kdybych přemáhaje nechutenství přečetl to celé souvisle, a nejsa právě naladěn k zívání, v delší pause беру opět do ruky, co jsem před tím právě četl: *Konec drobného člověka* od L. Leonova, krásnou, neobyčejnou povídku. A hle, jaká parafráze Vodáka dává se mi sama sebou do rukou, — jak se mi už kolikrát stalo, když anděl Konkordancí vede. Světlo to přináší stránka právě otevřená (v čes. překladě str. 100): „Vodjanov (nemyslete

si, že předělávám jméno povídky, aby se mi to hodilo k Vodákovi, opisuju doslovně, jen charakteristické věci podtrhuju!) *Vodjanov zřejmě nebyl právě při sobě...* A čvachtá dále: Zítř v noci zapálím svůj domeček... Achich, ach, jak se nože nabrousily, Fedore Andreiči! *A když není Boha, kdo mně teď kom dá po hubě?* (Jaké světlo!) — Vodjanov se hned chytal za sloup lucerny, hned kousal vzduch, otvíraje široce a bolestně ústa. — *A když nemáme síly na linii, tak sedíme a štěkáme zpod vrat...* A k délce článku Vodákova viz str. 118 tamže: „Po uši jsme všichni ve skandálech, jako v louži se v nich válíme... *Nač se omezovat*, když se člověku uráčílo vidět u člověka jen zadnici! Všechno je teď dovoleno: kousat, hrýzt, na stěnu lézt, abyste věděli...” — Až potud Leonov. A my, abychom doplnili povahopis, připojujeme k dobré shodě pojednáníčko o mezulánech, neboť jsou

mezulány a mezuláni.

Jest třeba napřed si vyjasnit pojem. Slovo jest z italského *mezza lana*, což znamená polovlněnou látku z příze a ovčí vlny. Podle Jungmana jest to tvrdé a silné plátno ze lnu a konopí. Tedy dobrá věc, a vzhledem k tomu, že teď látky pro chudé jsou jen z bavlny, tedy drahocenná, vzácná látka.

Ale dříve nebylo bavlny. Dříve, kdož měkkým rouchem se odívali, v domích královských bydleli (LUK. VII, 25), a ti, kdož byli u stád, chudí pastýři Betlémští, měli oděv z látky hrubé. Ženy pak a dívky z jejich stavu měly sukně z mezulánu, polo z příze, polo z vlny; říkaly jim „šerky“. Později (vmyslete se do dob po válce třicetileté) dohled na dobytek byl svěřován ubožákům, jimž bylo všecko dobré; ti postávali na stráních u ovcí a krav v podzimním mženi v kabátcích od leckoho poděděných, „spichnutých“ ze starých „šerek“, jež deputálnice již odložily, a když stál v tom u dobytka nic nedělaje a zíraje Pánu Bohu do oken, zahloubán v poesii plujících oblaků,*) říkali lidé lopotící se při těžkých pracích o žních a na mlatu s úsměškem: Vidíte ho, tam toho v mezulánu, ten má časy! A tak vzniklo jméno mezulán. Kdo pak, podoben jsa takovému chudákovi od volů a sviní, nosí po světě zvetšelé názory, kdo vám vejde „do pokoje“ a neutře si boty od bláta nebo od hnoje, kdo chodí s hubou dokořán, kdo slintá, kdo při jídle příliš bryndá, kdo vám do všeho vráží, všechno umaže, toť mezulán v přeneseném smyslu slova. Neboť ti původní, protože nespisovali, bývali civilizaci přístupní. Když byli připuštěni do panského čeledníka, říkali jim: Otři si ty papuče. Nech ty dřeváky

---

*) Viz krásné Čenstochovské verše od Norvida v 40. čísle Nova et Vetera.

za dveřmi, atd. A on, byl-li „hodný“, dělal to rád. A který nedbal, byl opravdový mezulán, a tak slovo se ujalo a zůstalo šťastně i pro nynější mezulány literatury.

S á ň k o v o a l b u m .

Bude to jakási zatrolená věc toto Sáňkovo album. Všelijaké hlasy mne docházejí a nevím, co si myslit o tomto očumování našeho knížectví. Též by nás zajímalo, čím jsme si tolik pozornosti Sáňkovy zjednali? Kdykoliv přišel, byl vlídně přijat a pohostěn, povídalo se, vyměňovaly se názory; posledně jsme se arci pohádali, neboť jsem se přičiňoval vpravit mu pravdu do jeho učitelské hlavy; ale zdvořile jsem přestal s touto robotou, když před svědky prohlásil, že on, pokud se jeho osoby týká, nechce míti pravdu. Celkem však na facky to nedošlo a měl jsem dojem, že odešel v mírumilovné náladě.

Dnes píše mi přítel z Prahy: „Už jsem četl dvě blbosti o tom Sáňkově albu, vyzdobeném špatným kumštýřem Konůpkem. První byl článkušek pana Poláčka v časopise Družstevní práce, který převýšil všechny sprostoty a nejapnosti, které kdy o Vás byly napsány. (Jak jsem se dověděl od samotného p. Poláčka, byl u Vás o prázdninách na

návštěvě a zdržel se jen asi hodinku!! Jak málo těm lidem stačí, aby rozsuzovali a udělovali známky!) Druhý článek byl od dra Miloslava Novotného (také z Družstevní práce) v Národních listech. Mám dojem, že za krátko bude si troufat o Vás psát povýšeně kdekterý sběratel „špačků“ a kdekterý „bibliofil“, což bude za chvíli, jak už tu a tam hlasy proškakují, nejhoupější druh lidí, zabývajících se v Československu kulturou...”

Bude to jakási zatrolená věc toto Sáňkovo album! Kdybych se k tomu aspoň mohl někde dostat, a tak zvědět, co si o nás bližní za našimi zády šuškaří. Či spadá to zase pod text Písma: *Qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* PSALM. XL, 10.?

Z potomstva Habakukova...

Z dopisu neznámé, jež se podepsala jen začátečnými písmenami, pošta Střelice: „Byla jsem právě v Brně (jedu do Vídně) na návštěvě. Tam v rodině gymnasista měl od kohosi vypůjčenu knížku s obrázky, říkal, že to velká vzácnost; sepsal ji jakýsi p. Sáňka, budete ho jistě znát, protože píše, jakoby Vás dobře znal. Z dlouhé chvíle jsem to vzala do ruky a přečtla až do konce. Abyste mi porozuměl, musím se přece trošku představit.

Studovala jsem filosofii, jak je teď v modě, aby dcerky z lepších rodin byly taky vzdělané, ale v druhém roku jsem toho nechala, a vůbec všem těm vědám mnoho jsem nedala. Když toho člověk nepotřebuje zrovna do nějakého úřadu, zabavuje se raději jinak. Ale záliba v četbě mi zůstala. Požádala jsem onoho studenta, neví-li něco o tom p. Bloyovi, o němž p. Sáňka píše, že Vás „držel nad vodami“, a jenž prý už umřel,¹⁾ a tak už prý Vám jeho „tesáky“ nic nepomáhají. Jařík mi přinesl tři aršíky s povídkami „Za stolem vítězů“, „Století Mrch“ a „Pruské vánoce“. Čtu dobře francouzsky, a dílo tohoto spisovatele jistě si pořídím. Kamarádky ze škol považují mne za potrhlou. Prý jsem málo vytrvalá v nynějších ženských snahách o vyšší vzdělání. Já, abych opravdově byla pilnou studentkou, musela bych vyhodit přes palubu, co mi odkázala babička (že prý jsem jí prokazovala úctu, zač prý „staří se rádi zapisují mladým do srdce na památku“), a co právem mi připadlo po matce, jež ji brzy následovala. Otec se valně o mne nestará, a tak žiju samostatně. Co Vám tedy banka vyplatí, jest poctivě z mého, a myslím, že Vám ne-

---

¹⁾ Tato neznámá z nějaké věty Sáňkovy asi usoudila, že mne Bloy *peněžně* „držel nad vodami“, a teď že po jeho smrti jsem na holičkách. I poslušna ponuknutí anděla, jenž přenesl Habakuka s obědem Danielovi, učinila k své radosti, co Prozřetelnost arci obrátila v obecnější prospěch Dobrým Dílem.

bude působit rozpaky moje inkognito. Upotřebte toho, jak se Vám zlíbí. Ze Sáňkova spisku jsem vycítila, že tím nepohrdnete. Také nemyslete, že se nepodepisuji z nějakého strachu o svou osůbku. Neboť ten p. Sáňka Vás tam vyličuje jako náramnou potvoru, přímo píše Had, zvláště ženám nebezpečný. Bylo to místy jako „život“ nějakého druhého Rasputina, který však nemá na neštěstí žádnou carskou rodinu k dispozici (sic!). Tím spíše doufám, že s tím, co vás dojde, budete si věděti rady...“

Patrně, že mi p. Sáňka dělá dobrou reklamu. Ale nikdy jsem si o něm nepomyslel, že by jeho spisovatelský um to kdy na něco kloudného přivedl, a snad ani on sám jej na tolik necenil, že upoutá pozornost takové světoběžnice a přímo ji podnítí nevědomky k pomoci Dobrému Dílu.

12. archy k Velikonocím léta Páně 1929. obsahují:

<i>Mystická zkušenost</i> od Massignona	listů 16
<i>Eskuriál a Filip II.</i> od Unamuna	6
<i>Irsko a Synge</i> od Yeatse	6
<i>Filosofie dějin</i> od Čaadajeva	16
<i>Básně Alberta Vyskočila</i>	listy 4
<i>Kraj Limousinský z jara</i>	2
<i>Stromy raší</i> od Merciera	4
<i>Básně</i> od Zdeňka Ř.	2
<i>Nevítaná ryba</i> od Bonota	2
<i>Ruměje</i>	listů 6
<i>Obrázky: Eskuriál, dřevoryt M. F., Don Quichot od Bofy, Panna a chrť</i> od Coesterera, Květy od Horna, Ukřížování od Schmidt-Rottluffa	5

Rády by vycházely sedmkrát do roka a to: k Epiphaniím, k Hromnicím, k Velikonocím, k Letnicím, k Posvícení, ke Všem Svatým a v Adventě. — Tiskli Fr. J. Trnka v Třebíči a V. Dvořák v Mor. Budějovicích. — Adresa: Dobré Dílo, Stará Říše, Morava.

Archy nejsou finančně ještě dosti zralé. Nezbývá, než aby-
chom je sami drželi, dokud nevyspějí. Proto peněžní zá-
silky netřeba pro příště zvlášť od DD oddělovati. Nechť
se posílají (analog. k posílení) jednou složenkou za *Archy*,
Kursy i za Dobré Dílo. — Kdo za tuto 12. dávku archů
pošle do měsíce ode dne dodání 7 Kč, ušetří 3 Kč, neboť
po této lhůtě jest za 10 Kč. — Studujícím sleva dle do-
hody. — Kdo zaplatí toto číslo do týdne a zároveň si
předplatí na 13. dávku archů 7 Kč (k Letnicím, jež jest
zabezpečena), ten dostane přílohu (poutní obrázek Matky
Boží Staro-Boleslavské, kresba od kapit. Vika) umělcem
kolorovanou.

